

**Illusterrissimi Marchionis Scipionis Maffei Historia
Theologica Dogmatum Et Opinionum De Divina Gratia,
Libero Arbitrio Et Prædestinatione**

Maffei, Scipione

Francofurti ad Mœnum & Moguntiæ, 1756

Liber IV. Complectitur dogmata, & opiniones SS. Patrum, aliorūmque
scriptorum, prioribus tribus æræ Christianæ Sæculis.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-95061](https://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:hbz:466:1-95061)

non revelazit tibi, sed Pater meus, qui in Cœlis est. Et ego dico tibi, quia tu es Petrus, & super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam, & portæ inferni non prævalebunt adversus eam. Et tibi dabo claves regni Cœlorum, & quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum & in Cœlis. Nomen, aut cognomen Cephas, quod in Syriaco petram significat, impositum à Salvatore Simoni fuit, quamprimum ad ipsum à fratre adductus fuit, ut est apud Joannem.¹ Evangelio graphi in Græco reddiderunt πέτρον, quia in illâ lingua & πέτρος dicitur, & πέτρα. Immo in hoc vocabulo masculinâ inflexione uti solent Scriptores Attici; neque defunt in idoneis Scriptoribus exempla. Strabo ter ita habet in unâ, eadémque periodo.² Retinuit hoc fideliter versio latina, cùm melius etiam hoc modo ad viri se nomen vox ita accommodet. Consideremus jam, præsentes fuisse Discipulos, Christumque soli Petro, quem per nomen Patris sigillatim designabat, dixisse, beatum illum esse ob habitam revelationem supernam, quæ certè ad ipsam folum pertinebat; velle item se petræ huic suam inædificare Ecclesiam, portasque inferni nunquam adversus illam prævalituras; commissurum se ipsi claves, & quantum ligaverit in terris, tantum quoque ligatum iri in Cœlo. Quo igitur pæcto propositionum 101. proscriptio omni adhibitâ solennitate à Petri Successore decreta prætendi poterit erronea, aut invalida ab eo, qui fidem habet Scripturæ.

CUM S. Petrus à Servatore in signum, quod eximium aliquod documentum daturus esset, ter interrogatus, num se plus, quām ceteri diligenter, ter quoque respondisset, se diligere, quid ei reposuit Christus? *Pasce agnos meos,*³ *pasce oves meas.* Erat igitur dilectio Petri superior, quām ea, quæ erat in ceteris, ac proinde soli ipsi propria. Atque per hanc porro effeatum fuit, ut omnibus ipsum Dominus præficeret, juberetque oves, & agnos pascer. Est igitur & Successorum, pa-

scere quemvis de grege, cujuscunque demum ille conditionis fuerit. Quis est, qui ignoret, per pascere intelligi docere, instituere, corriger? Qui igitur obedientiam detrectare possit, obluctorique in materia dogmaticâ adversus summi Pontificis solennem decisionem, eamque à Catholicis quibusque Diœcesis cum veneratione admissam?

5. DICEBAT aliquando Christus ad Petrum præsentibus ceteris Apostolis, tentandos eos fore à satanâ; sed rogasse se pro eo, ut non deficiat fides sua, & ipse aliquando conversus confirmet fratres suos.⁴ Loquebatur itaque ipsi, non ceteris; quia alios ipsi committebat regendos. Nequit itaque fieri, ut fides & iana doctrina in D. Petri sede deficiat; spectatque ad hanc ipsam sedem, omnes reliquos in eademi confirmare. Quam ob rem necessum est aut fidem derogare Evangelio, aut Bullam *Unigenitus* pro regulâ indubitatâ, & verace admittere. Idem dictum esto de anterioribus, quibus Jansenii, Baji, aliorūque hujus furfuris hominum doctrinæ usulatae fuerunt, atque proscriptæ; idque eò magis, quod Decreta jam dicta, uti & hoc postremum, ab Ecclesiâ universâ, ejusque Catholicis Paſtoribus lubenti animo admissa fuere, plausuque excepta; exceptis duntaxat paucis quibusdam fœtæ huic miserum in modum adhaerentibus; quod in omnibus anathematis Conciliorum etiam Oecumenicorum, primorūque saeculorum semper evenit. Nihil itaque ad obsoletarum, explosarūque hujusmodi propositionum internolendum venenum, atque ad Bullæ hujus & æquitatem & supremam autoritatem intelligentiam amplius desideratur, quām ut quis veteris, novique Testamenti dogmata, & præcepta accuratè discutiat.

VERUM pertinere nos oportet telam, quam cepimus; appellentes jam animum ad indagandas, proferendasque in medium Opiniones & Dogmata priorum Ærae Christianæ Saeculorum in arguento, quod hic versandum suscepimus.

(1) Jo. I. 42. *Tu es Simon filius Jona: tu vocaberis Cephas, quod interpretatur Petrus.* (2) Strab. l. 17. p. 1173. ὁ πέτρος. (3) Jo. XXI. 15. *Diligis me plus bis? pasce agnos meos;* 17. *pasce oves meas.* (4) Luc. XXII. 31. *Simon, ecce satanas experivit vos &c.* *Ego autem rogavi pro te &c.*

FINIS LIBRI TERTII.

HISTORIÆ THEOLOGICÆ

L I B R E R I V .

Complectitur Dogmata & Opiniones SS. Patrum, aliorūque Scriptorum prioribus tribus Ærae Christianæ Saeculis.

I. A b Apostolorum jam inde ætate usque ad quinti saeculi initium nullæ insurrexerunt fœtæ, quæ quidem de proposito adversus hæc dogmata animos, &

G

arma verterent. Accidit tamen, ut hâc etiam ex parte cum aliis confuse erroribus illius tempestatis hæretici veritatem acriter impugnarent; idquod omnes præstiteré, negando libertatem voluntatis in homine, eumque omni privatum esse arbitrio, asserendo. Itâ fecere varias in seetas disjecti Gnosticæ, Marcionitæ, Manichæi. Opiniones Gnosticorum, & Valentinianorum, qui latius sese diffudabant, inter ceteros colliguntur à S. Irenæo; qui prolixè eosdem confutavit. Existimabant illi, salutem, & damnationem procedere à diversâ naturâ, eâmque necessariò in causa esse, cur bonâ alii, alii pravâ indole nascerentur; sinistrèque illa Apostoli verba: *spiritualis*, & *carnalis*, accipientes conabuntur persuadere, *spirituales* quidem esse electos, carnales verò esse homines vitio naturæ perditos, jaçtrâque irreparabili. Vestigia horum presertim Marcion, qui secundo christiano sacerdotio latè sua disseminavit deliria. Duo ille, ut quidem Tertullianus, tria, ut Epiphanius, quatuor, ut Theodoretus Author est, principia admirabat. Verùm quidquid fuerit, profluebat necessariò malum ex malo principio; & liberum concidebat arbitrium.

Manichæi. 2. MANICHÆI diffundere se cœperunt terrio Sæculo. Ipsorum placita propounduntur compendio ab Archelao Episcopo apud Epiphanium. Affirmabant hi, duo esse principia, aut duos Deos perindeāternos, at inter sese oppositos; bonum unum, malum alterum; ab hoc carnem, ab illo animam provenire tanquam boni DEI particulam, corporis tamen commixtione contaminatam, atque corruptam. Ajebant, non provenisse à libero arbitrio principium peccati; atque ab hoc cetera deinceps mala, sed à pravâ naturâ. Indomitarum cupiditatum nostrarum authorem faciebant ipsum DEUM. Qui animarum admittebant preeexistentialiam, adscribebant meritis præteritis electionem, & reprobationem hominum. Inter ceteros errores propugnabant fatum, idest communem quandam & genericam eorum, quæ sunt, & accidentum, necessitatem. Adverit S. Epiphanius, fuisse etiam in Pharisæis hoc dictamen.

Fatum af-
feritur ab
hæreticis,
& Paganis.
Docer, derivatam pariter à Stoicis fuisse opinionem illam de fato, & nativitate, ex quâ omnia regantur, & pendeant. ¹ Sanè inquiebat Seneca: ² Quid est boni viri?

præbere se fato: grande solarium est cum universo rapi. Inquebat: Irrevocabilis Divisa pariter, atque humana cursus vobis. Et alter Seneca in noto illo Jambico:

Ducunt volentem fata, nolentem trahunt. Antiquioribus jam tam temporibus non Zenon modò, sed & Chrysippus, multique alii docuerant: evenire omnia secundum fatum. ³ Quâ opinione admisæ omnis subversa jacet libertas. In summâ, ex his, plurib[us]que aliis hæreſeon illorum temporum deliriis generalis instar consecutionis profluebat, hominem privatum esse arbitrio, nec benè operari posse, qui operatur male. Non omittebant in rem suam proferre nonnullos ex locis antè à nobis adductos, speciatim ex D. Paulo ad Romanos.

OMNES isti fusè hâc in parte repressi, convictique fuere à Patribus antiquis, & ab insignibus primorum quatuor sacerdotum Christianorum Scriptoribus. Refereamus itaque, atque sub conspectum dabimus, quæ in iisdem reperiuntur, atque ad nostrum institutum pertinent. Quemadmodum autem hoc non est Tractatum componere, sed historicam Relationem scribere; itâ nullam ponemus operam in separandis illis, quæ ad unum controversia caput, que item ad aliud possent quidquam adferre momenti. Quin potius loca, quæ ad hujusmodi materias referuntur, simplici explicatâque narratione recensebimus.

3. In Epistola S. Barnabæ, aut quæ saltem jam indè à Clemente Alexandrinô citata fuit tanquam sua, hanc legimus sententiam: ⁴ Ηλαγίτης λογιστής: si quis vult ad locum destinatum pervenire, operibus suis festinet. S. Clemens Papa, Divi Petri discipulus, quique unâ cum ipso ad fundam Ecclesiam conspiraverat, recurrenti ad se ob natas apud se dissensiones & controversies Corinthiacæ Ecclesiae respondit duabus, iisque insignibus Epistolis, quarum priore quidem pronunciat, in justam fuisse quorundam dejectionem de gradu factam Corinthi. Hâc verò docet, priscis temporibus omnes gloriam, & augmentum fuisse consecutos non se ipsis, aut suorum virtute operum... sed DEI voluntate. Atque eodem modo justitiam nos adeptos non esse nostrâ virtute, aut sapientiâ, neque bonis operibus à nobis factis, sed per fidem, quâ omnes à seculo omnipotens DEUS justificavit. ⁵ Repetit sæpè phrasim Scripturæ, &

(1) de Har. l. 1. εἰμαρτύρω τε ἔνοι, καὶ γένεσιν, τὸ δὲ τὰ πάντα διακεῖται τῷ πάχει. (2) de Provid. c. 5. (3) Laert. in Zen. καὶ εἰμαρτύρω δι' φασι τὰ πάντα γενέδα. (4) S. Barn. Epist. i. εἰ δέ τοι φατέ τοι αὐτὴν τὰ τοι θέλονταί τοι τὸ οἰστόμενον τέτον, σπίνετε τοῖς λόγοις αὐτῶν. (5) πάντες δὲ εἰδοξεῖσθωσαν, καὶ εἰμιγαληνότοντας δι' αὐτῶν, η τὰς ἐργας αὐτῶν. η τῆς δικαιοπρεψίας δὲ, μᾶλλον τὰς τοῖς πίστις, δι' αὐτῶν τὰς λογιστὰς Θεος διδασκαλεῖσθαι.

Prophetarum, ut properemus cum assiduitate, & alacritate omne opus bonum perficere: debere id à nobis fieri ex totis nostris viribus, & sine negligentiā, aut segnitie; ex ipso enim esse omnia, quandoquidem jam prae dictum sit nobis: Ecce DEUS vester, ecce Dominus DEUS .... ecce merces ejus cum eo, ut reddat unicuique secundum opera ejus.⁵ Advertisit etiam S. Clemens, effervi superbiā non debere casum, cūm sciat, alium esse, qui suppediter continentiam.⁶ Monet, quantum præster confitevi peccata, quām cor obdurare exemplo Pharaonis; tuadetque, ut precemur pro hominibus in peccatum quoddam prolapsis, quod nimirum demissè incipiat de se sentire, sēque non nostræ, sed Divinae permittat voluntati.

4. In alterâ Epistolâ pariter monet, venisse redemptorem ad pereentes, hoc est peccatores servandos ab interitu, nostrumque præmium fore ipsius confessio nem; confiteri autem ipsum non esse aliud, nisi facere, quæ dicit, & non immorigerum je præbere præceptis;⁷ quandoquidem ad nihil conferat invocare ipsum, si non opere eundem confitemur. Docet res magnas nobis promissas esse à Christo; ad consequendas tamen illas necessarium esse, ut vitam degamus sanctam, parvique faciamus, quidquid caducum est, & mundana aspiciamus non ut r̄es nostras, sed ut alienas,
⁸ Si contemnemus, ait, ejus præcepta, nibil poterit aeterno nos eripere suppicio. Neque Patronum ullum inveniemus, præter sancta, & iusta opera. Decertemus itaque, ut omnes coronemur. Agamus parentiam, dum hanc vitam agimus; ex hac enim ubi exceperimus, nec confessio amplius, nec expiatio habebit locum. Exhibeamus nosmet ipsos Cœlesti medico, dum tempus est recuperandi sanitatem, reddamusque ipsi avertidæ: at quodnam? verum sincerumque animi dolorem. Non imitemur illos, qui deliciis nobis olim promissis antefuerunt praesentes.

Epiſtolæ S. Ignatii M. II. EPISCOLÆ S. Ignatii Mart. ad Smyrn. hoc est initium: Ego glorifico Je sum & Christum Deum, qui vos redditum tam sapientes. Ibidem: Secundum voluntatem dignus effectus sum, non secundum meam con-

ſcientiam, sed per DEI gratiam, qualē totam mihi concedi rogo, ut per orationes vestras DEO potar. Et deinde: Si vos volueritis bene operari, DEUS ad id concedendum promptus erit. At in Epist. ad S. Polycarpum hoc habetur enunciatum, quod solum tantudem ferè complectitur, quantum integer edocere nos posset Tractatus. Vos esse perfectos, & DEI opus est, & vestrum.⁹

In Constitutionibus, quæ vulgo Apostolicæ vocantur, ita legitimus: *Esse probum, nascitur ex cuiusque bona voluntate: at patrare miracula, à potestate oritur facientis.*¹⁰ Ita & paulo post docetur: In nostrâ positum esse facultate, ut siamus Christiani, hoc est, ut credamus; non item ut Apostoli evadamus, vel Episcopi. Dicitur ibidem: *Ex vobis, qui non ex necessitate credidisti in unum Deum, sed qui vocati scientes ac prudentes obediisti, beati sunt oculi, quia vident, & aures, quia audiunt, soluti vinculis, & exempti servitute.* Dum interim illis, qui nou regionis, aut sectæ virtutis, sed enormi occæsi malitiæ nec videre voluerunt, nec audire, præcepta dedi non bona, & justificationes, in quibus non vivent; non bona ad scopum ipsorum, quemadmodum insipide agrotis sunt medicinae; & justifications, quas non exequuntur.¹¹

2. Si hebræo etiam Scriptori concedere hic locum volumus, Philo locutus fuit in hunc modum:¹² *Quilibet nostrum, simul ac notus est, ingens DEI donum invent, nempe Universum. Sed & specialia dona sunt, que & DEUM largiri, & homines recipere convenient, virtutem nempe, ejusque actiones.* Paucis interjectis cohortatur ad orandum Deum, ut n̄e evadamus mali promotores. Quod ad arbitrium attinet, notavit, non laudari plantas, nec bruta animalia à suis fructibus: at jure animam hominis; quippe quæ sola motionem voluntariam à Deo nata est, omnisque necessitatis immunem. Condidit DEUS hominem liberum, suæque Dominum electionis, ut suo permisus arbitrio faceret, quod lubet, cognitâque virtute, & virtuo id, quod melius est, eligeret.¹³ Hinc illa Deuteronomii sententia: *Appo-*

Philo.

(1) p. 3. ἀλλὰ σπειρωμένη μετὰ ιδεούσας καὶ προδυνάμενη τὸν ἔργον ἀγάθων ἐπιτελεῖν . . . ἐξ ὅλης ιδεούσης π. 34. ἐξ ἀντεὐ γὰρ ἐστι τὰ πάντα. Isa. XL. 10. LXII. 11. (2) p. 38. ὁ ἀρχαῖος ἐν τῷ σαρκὶ μὲν ἀλαζονεύων γινόταν, ὃς ἐπίσης ἐστιν ὁ ἀποκεφαλῶν τὴν ἑρμηνείαν. p. 56. καλὸς γὰρ ἀπόρος ἔξαιρεσθαι αἵτινες τῶν παρεπιτημάτων, η̄ σπλαγχνή τῆς καρδίας αὐτοῦ. (3) Epist. 2. n. 4. ἐν τοῖς δὲ ἀντοῖς ἡμεροῦμεν ἐν τῷ ποιεῖ, ἀλλαγῇ, καὶ μὲν παρεπιτημάτων τοῦ ἐπιτολῶν. (4) ἐν τοῖς ὑπὸ παρεπιτημάτων ἐστιν, τῷ δικαιωτικῷ ἡμέρᾳ, ἢν μὲν παρεπιτημάτων, τῷ πάντες σφανδάδων. (5) κατὰ θέλημα δὲ κατηγόρων. &c. Στλεπος γὰρ ὑπὸ ἐπιτολῶν Θεος ἐργαστεῖς τοῦ παρεπιτημάτων. (6) Ad Polyc. τέτο τοῦ ἔργου οὐδὲ τοῦ δικαιώματος, εἰς τὸ παρεπιτημάτων. In antiqua versione: *Quoniam ipse perfecti eritis. Melius fortè ita redederetur: Opus hoc, cum perfeceritis, & DEI, & vestrum est.* (7) Conſt. Apost. I. 8. c. 1. τὸ παρεπιτημάτων τοῦ τέτο τοῦ ἔργου ἐπιτολῶν τοῦ δικαιώματος διάμυθος. (8) lib. 6. c. 21. ἐξ ἀπὸ ἀναγνώσης, ἀλλὰ μὲν γνῶμας ὑγιεῖς &c. Ezech. XXII. 25. (9) Phil. de Temul. p. 258. ἐστι δὲ τὸ μέρος δικαιωμάτων, ἢ Θεῷ τοῦ δέοντος, καὶ λαβεῖν ἀπόρος τοπεῖται ἀνταγωνίστης δικαιώματος, καὶ αἱ καταδικήσεις. (10) de Dei Immutab. p. 300. ιερούσαλαμ μὲν γὰρ ἀντάρ, ἀφίστος, καὶ μετάθεσος ἀνταρί-

sui tibi bonum & malum; si unum & aliud non esset in potestate nostrâ, nec præmio possemus affici, nec pœna, dicebat Athenagoras.

*Vindican-
tur Patres à
ſiſtione
Semipelagianismi.*

III. SE Dofferre se modò incipiunt Authors illi, à quibus integra nobis relicta fuere volumina; quique proinde extiterunt canales principes, per quos Apostolica dogmata ad nos usque transmissa profluxere. Priùs tamen, quād ista aggrediamur, opus est animadversionem præmittere non levis momenti, nè scilicet fraudi nobis sint aliqua eorum dicta; quemadmodum evenit quāmplurimis, qui errore gravissimo, traditionisque sanctitati oppido fatali circumventi existimârunt, antiquos Patres Semipelagianismo fuisse aspersos. Igitur cū in ipsis legimus, principium boni esse à nobis; Deum exspectare nostram voluntatem; ad nos pertinere, velle primum bonum, & eligere, atque alia hujus generis: non oportet sibi quenquam persuaderi, prævenientem gratiam ab illis hâc formâ loquendi excludi. Intelligent quippe de principio, at non de primo: intelligunt de eo, quod primū ab homine unā cum Deo in homine factum est; non de eo, quod à solo priùs Deo factum est in homine. Loquantur in hunc modum, ut doceant, voluntatem non esse principium meū passivum; sed tacitè supponunt, tanquam rem aliunde noram, quod ut velle quoad substantiam sit à Deo, ita & posse. In summâ, explicant hoc modo primam conversionem ad Deum, quam facit voluntas; sed non idcirco negant illam gratiam, quæ hanc excitationem, motumque impressit, & facultatem hanc contulit. Opus nil erat tūm temporis hanc exprimere, quia nondum fuerat impugnata, neque ullâ de èadem auditâ disceptatio. Elucet indubitate hæc veritas ex eo, quod illi ipsi innuant, aliisque in locis celebrant gratiam primam; quodque ingeminant, omne bonum esse à Deo, atque ab eo habere nos omnia. Liquet id ex illorum etiam locorum serie, quos hic attexuimus. At clariùs multò sub oculos cadet libro decimo, ubi deditâ id opera discutiemus.

CREDITUR vulgo ejusmodi expressiones à græcis duntaxat Patribus fuisse usurpatas, cùm tamen & in latinis easdem perspecturi simus. Debet proinde prudens lector hâc ex parte suum tantisper judicium suspendere, si quando in libro hoc, & duobus subsequentibus, ob quedam effata suo in animo oboriretur ejusmodi

suspicio. Numquam fortassis istarum formularum aliquas adhibituri fuissent antiqi Patres, posteaquam Semipelagiani gratiam prævenientem impugnantes, suspectas illas reddidere, arque ambiguas, hæreticam ipsis ideam affricando. Tuto tamen usurpare eas poterant, quando ob suppositam tacitè ab omnibus id genus gratiam majori nondum opus erat cautelâ.

2. ANTE ceteros sese offert S. Marryr *s. Justinus.*

Justinus, modico ab Apostolorum temporibus disjunctus intervallo. Marcion, & Valentinus hæretici multos modò affectas numerabant, quapropter postulabat necessitas, ut deditâ quis operâ eosdem confutaret. Apologia Antonino Pio Imperatori à S. Justino inscripta appellata ab Eusebio fuit *Liber contra Marcionem.*² Recensit in eâ quibusdam vaticiniis tanto post impletis, ita differit: Sed nè ob ea, quæ diximus,³ nonnulli existimant, quæ eveniunt, eâ fati necessitate evenire, quasi prædefinita ex eo, quod fuerint prænunciata, & hoc quoque diluenus. Discimus ex Propterea, & verum esse profitemur, puniones & supplicia perinde, ac benignas remunerations obvenire cuivis secundum operum suorum merita; siquidem si ita non esset, sed fati omnia virtute eveniunt, nullum proorsus superest arbitrium. Si que fatale est, quod hoc sit malum, & illud bonum, neque hoc laudem, neque aliud reprehensionem merebitur. Si item genus lamanum facultatem non habet malum cum liberâ elektione fugiendi, bonumque amplectendi, non illi verteatur vitio, quodquid demum operatum fuerit. Quod autem verè, cum liberâ electio- ne, & bonum operetur, & malum, ita demonstramus. Eundem videmus hominem à contrario uno progedi ad aliud. Si autem esse bonum, aut malum, proveniret à foto, non posset utrumque amplecti contrarium, neque toties mutare sententiam. Non condidit quippe Deus hominem, cæterarum instar rerum, puta arborum, & quadrupedum, quæ facultatem non habent operandi cum electio- ne; siquidem⁴ nec præmio dignus esset, nec laue si bonum non ipse eligeret, si dicitur foret à natura comparatus. Neque iustus castigatur, quodperuersus sit, si talem se ipse non redirevet, sed tali cum indole generatus esset, ut aliud esse non posset. Citat deinde S. Justinus plura loca Scripturæ ad evincendam libertatem arbitrii; atque inter cerera dictum illud Isaiae:⁵ Ecce ante te bonum, & malum: elige bonum; & aliud Domini nostri: Si volueritis, & mibi obediveritis, gystabitis

(1) Athen. Apol. pro Chr. εἰ μὴ ἵπποντος ἡ ἡ παντά καὶ οὐδὲ τὸ ἀριστεῖν. (2) Euseb. Hist. eccl. lib. 4. cap. II.

(3) S. Just. Apol. 2. p. 80. ed. Par. an. 1636. ετοι δὲ μη τινει τὰ τέλη τὸν προσωπεῖον ἐπειδή προσωπεῖον τὸ φύγει τὰ δικαιά, καὶ δικαιόθεν τὰ καλά, δύναμιν ἔχει τὸ ἀνθερόπινον γένος, αὐτοῖς ἐστι τὰν ετοι δηποτι προσταμένον. Ἀλλ᾽ εἴ τις διευθύνει προσωπεῖον μη κατορθοῖ, ποιησάσθεται, ετοι ἀποδικνύοντι εἰς. (4) ibid. εὖς γαρ ἦ δέριος ἄμφισσι, ἢ παντάς, ἢ διφάνεις ἢ δύας τὸ ἀγαθόν, γαῖ το κακόν το ἀγαθόν.

bona terræ; sed si nolueritis, devorabit vos gladius. Addidit etiam Platonem, cùm dixit, *culpam illius esse, qui eligit, Deum in ejus partem non venire, fuisse hanc doctrinam à Moïse mutuatum.*

3. IN Quæst. orthod. cùm de prævisâ Judæ traditione agebat, ita docuit: *Præscientia non est rerum futurarum causa, sed quod futurum est, causa est præscientie. Non enim ex præscientiâ consequuntur futura; sed ex futuris præscientia. Neque illâ ratione causat futura, qui ea prævider. In iis Responsionibus:* ² *Non solum ut simus, ut cognoscamus, & operemur bonum, potestatem nobis dedit Deus, sed & liberum nobis donavit arbitrium; dominosque nos constituit eligendi pro libitu, quæ placent, ex iis, quæ cognovimus. Atque quod boni simus, aut mali, id non in rerum agnitarum notitia, sed in electivum posuit delectu. Inquiritur quæstione sequente³: Si tantum laetatur Deus, quo modo igitur postea hominem coronet, aut puniat? Respondetur: coronari nos, aut puniri ob ea duntaxat, ad quæ se liberum arbitrium extendit: cuiusmodi est esse castum, aut impudicum; quandoquidem adepti à Deo sumus faciendi, & non faciendi potestatem; elevati, & corroborati per ejus auxilium, cùm de bono agitur faciendo.*

IN dialogo cum Tryphone, postquam ostenderat, homines non Divine præscientiæ virtus, sed suo malos esse: *Dicam paucis, inquit:* ⁴ *Cum voluisset Deus, & homines & Angelos suam facere voluntatem, volevit condere illos cum facultate justè operandi; rationis insuper compotes, ut intelligenter, à quo producunt, suâque existentiam fuisse consueti, eâque simul conditione, ut à se judicarentur, cùm contra rectam rationem operarentur. Ita quidem, ut si resipuerint, ⁵ misericordiae omnes participes fieri possint, qui volent.*

S. Irenæus. II. PROXIMUS à Justino est S. Irenæus, magnum illud Franciæ lumen, qui paucis annis ipso posterior vixit; fuitque appellatus ab Epiphanio Successor Apostolorum. Libri ejus contra hæreses inter preciosissima monumenta sunt, quæ habeat Ecclesia. Libro quarto disputat in hunc modum: ⁶ *Homo verè rationalis, & secundum hoc similis Deo, liber in arbitrio factus, & suæ potestatis ipse sibi causa est, ut aliquando quidem frumentum, aliquando autem palea fiat. In utriusque partem venit liberum arbitrium.*

(1) Quæst. orth. p. 425. ἐπὶ τοῦ ἀπορητικοῦ διατύπου τῷ μέλλοντος θεοφάνειας, ἀλλὰ τὸ μέλλον ἔσεσθαι αἵτιον τῆς προγνωσίας· ὁ γάρ τῇ προγνώσει εἰπεῖ τὸ μήδον, ἀλλὰ τῷ μέλλοντι ἡ προγνώσις· καὶ ὅμοιόν ἐστι προγνωστικῶν αἵτιος ἐστὶ τὸ μέλλοντος θεοφάνεια. (2) pag. 396. οἱ μόνοι τῷ εἶναι, καὶ τῷ γνωστεῖν τὸ καλὸν τε, καὶ κακὸν δὲ. δοκεῖ τοῦ δόκουν ὁ Θεός, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀνθεῖτον ἡμῖν ἔχαρτον, καὶ τὸ κατοπτρικὸν αἴρειδην τὸν γνωστοκούμενον τὸ δοκεῖν κατέτοιη ἡμᾶς κυρίες. καὶ τὸ ἀγαθός ἡμῶν εἴναι ἡ κακὸς ἢ εἰ τῷ γνωστοὶ οὐδὲ τὸν γνωστοκούμενον, ἀλλὰ εἰ τῷ σύριστο τὸν δίκαιον. (3) Quæst. 9. ἐφ' ἡμῖν δὲ τῷ εἶναι σύμφωνος ἡ πόνησις εὐφυεῖσθαι δύναται, ἢ καλόρομπτα διὰ τὸ ιδεῖ ἡμῖν &c. (4) pag. 370. οἱ βιβλιονοτελεῖτες οὐ γίγνεται τοις ἀδροποτεποδεμαῖς τῇ βιβλῷ διότι ὁ Θεός, ἐβασάνη ποιῶντας ἀντίστοιν προς δικαιοποιίαν &c. (5) πάλις βιβλομένιν τυχεῖν τὸ παρόν τῷ Θεῷ ἔργον, δινατάσῃ. (6) S. Iren. l. 4. c. 4. (7) c. 15. (8) c. 37.

bominem significans, dicebat ad Jerusalēm: *Quoties volui colligere filios tuos, sicut gallina congregat pullos suos sub alis suis, & noluisti?* Porro postquam dēmonstravit, nos DEI opus esse, reperit denudū hic sanctus Pater: *Si igitur¹ tradidēs ei, quod est tuum, id est fidem in eum, & subiectiōnem, recipies ejus artem, & eis perfectum opus Dei.* Si autem non tradideris, & figeris manus ejus, erit causa imperfectionis in te, qui non obedisti, non in illo, qui vocavit. Docet ulterius, non sufficere fidem, sed requiri opera, laborem, & conatum nostrum. ² Quemadmodum oleaster insertus, si permanerit in eo, quod ante fuerit oleaster, exciditur, & in ignem mittitur; ³ si autem ramus insertus permanerit, & mutetur, evadit oleaster fructiferus: sic & homines siquidem (per fidem) proficerint in melius, & assūperient Spiritum Dei, suūmque fructūm produixerint, spirituales evadent, quasi plantati in Paradiso Coelesti; si autem respuerint Spiritum, & perseveraverint in eo, quod fuerunt ante, magis carnis esse volentes, quādū spiritūs, justissimū illis dicitur, quod caro, & lānguis non possideant regnum Dei.

3. PRAETERMITTENDUM non est, ubi ejus temporis hæreticos retundit, qui Deum faciebant authorem mali, adducentes ea, quæ extant de induratione Pharaonis; quibus ipse adjungit illud Salvatoris: loqui nimirū se in parabolis, ut non intelligerent; aliisque plura hujus generis. Quibus præmissis adfirmat, primò eam Deo in non credentium occēcatione partem deberi, quæ Soli in caligine non videntur. Respondet deinde, plenam intellectus collutationem impertiri ipsum iis, qui credunt, eūmque sequuntur. Et quemadmodum & nunc,⁴ quotquot scit non credituros Deus, cùm sit omnium præcognitor, tradit eos infidelitati eorum, & avertit faciem suam ab hujusmodi, relinquent eos in tenebris, quas ipsi sibi elegerunt; quid mirum, si & tunc nunquam crediturum Pharaonem, cum iis, qui cum eo erant, tradidit suę infidelitati? Dicit porro: ⁵ Deus autem omnia præsciens utrisque aptas præparavit habitaciones; & cap. sequente: ⁶ Regnum præparavit justus Pater. Declarat sensum exclamatiōnis illius Paulini: *O altitudo! dicendo, quod hujus intelligentia, majörve vel minor cognitio cōfītāt præcipue in consideratione, quomodo voluerit Deus etiam Gentiles facere cōheredes, & in Sanctorum, hoc est fidelium, communionem venire; quomodo distinxit populum, qui populus non*

erat, & dilectum, qui dilectus non erat; quandoquidem ob hæc, & his similia exclamavit Apostolus: *O altitudo dicitiarum sapientiae, & scientie Dei; quādū incomprehensibilia sunt iudicia ejus, & investigabiles viae ejus!*

4. AT TINGIT etiam sēpius peccatum origine. Libro tertio scribit de Evā: ⁸ *Quod, sicut illa inobediens facta, & sibi, & universo generi humano causa facta est mortis, sic & Maria inobediens, & sibi, & universo generi humano causa facta sit salutis.* De Christo ait: *Ipse initium viventium factus, quoniam Adam initium morientium factus est.* Et loquens de incarnatione, habet, quomodo facta fuerit nova hæc generatio, ut,⁹ quemadmodum per priorem generationem mortem hereditavimus, sic per generationem hanc hereditavimus vitam.

5. NEC silentio præterit Divinam gratiam. Libro secundo c. 27. ait: *Unde Dominus pollicitus est mittere se Paracletum, qui nos aptaret Deo. Sicut enim de arido tritico massa una fieri non potest sine humore, neque unus panis; ita nec nos multi unum fieri in Christo Jesu poteramus sine aqua, quæ de Cœlo est. Et facta arida terra, non percipiat humorem, non fructificat; sic & nos arida lignum existentes primū nunquam fructificaremus vitam sine superna voluntaria pluvia.* Corpora enim nostra per lavacrum illam, quæ est ad incorruptionem, unitatem accepimus, animæ autem per Spiritum. Dicit alibi de Servatore: ¹⁰ *Omnes venit per semel ipsum salvare, omnes inquam, qui per eum renascuntur in Dicū, infantes & parvulos, & pueros, & juvenes, & seniores.* Advertisit l. 4 c. 11. quomodo idem Deus posterioribus majorē, quādū quæ fuit in veteri Testamento, munerationem gratiæ attribuat. Dicit porro: ¹¹ *Quemadmodum majorē dedit gratiam per suum adventum his, qui credidérunt ei, & faciunt ejus voluntatem; sic & majorē in iudicio habere pœnam eos, qui non crediderunt ei, significavit; justus existens super omnes æqualiter, & quibus plus dedit, plus ab eis exacturas; plus autem, non quod alterius partis agitionem ostendit, sed quia majorē donationem paternæ gratiæ per suum adventum effudit in humanum gerus.*

IV. THEOPHILUS. Dionysius, unus Antiochiae, alter Corinθi Episcopus, item S. Hippolytus, St. Irenæi discipulus, & ita porro plures, quorum opera intercederunt, contra Marcionem strinxere stylum. Atque hoc ipsum sufficit, ad faciendam de eorum doctrinâ conjecturam. Multæ tamen lucubrations, eaque doctissimæ Cle-

Clementis ALEXANDRINII

(1) c. 39. (2) lib. 5. c. 10. (3) Matth. VII. 19. (4) lib. 4. c. 29. (5) l. 4. c. 39. (6) c. 40. (7) lib. 1. c. 10. n. 3. τοῦδε πλεῖον ἡ ἀπολογία κατὰ σύνεσιν διάνυσσε. πῶς δὲ ἐξεὶ ὁ ἡ λαὸς λαός, οὐδὲ ἐν πρωτηγενεῖς γεννήθειν. Ol. II. 24. Rom. IX. 25. ἵνα τέτταν γέγονετ τοῦ ὄντος αὐτοῖς ἴτεβονται ἐν Απόστολος: ὁ βαθεῖς πλάτες &c. (8) cap. 22. (9) l. 5. c. 1. (10) l. 2. c. 22. (11) c. 35.

mentis

mentis Alexandrini ab injuriâ temporum fuerunt vindicatae. Libro primo Stromatum hanc habet sententiam : ¹ Vocatis itaque omnibus hominibus vocati propriè fuerunt illi, qui voluerunt obedire. In altero , inter varias fidei definitiones , vocavit eam primo loco iudicium præsum voluntarium , ² vel voluntariam præceptionem , dixitque , cùm ab electione liberâ principium actionis proveniat , fidem quoque in eodem principio inventiri.

^{2.} REPREHENDIT Basidianos , qui fidem opinabantur esse naturalem ; ³ & Valentianos , quise jactabant salvos esse naturâ , differuntque in hæc verba : Non igitur ⁴ electionis meritum est fides , si dos est naturæ ; neque justum obtinebit præmium incredulus , quippe qui culpam non habet , nec credulus , quippe qui ejus causa non est. Atque ita , si recte r̄m expendimus , nec laudine reprobationi subjacere potest quacunque differentia fidei , & incredulitatis , si nobis obversatur physica necessitas procedens ab eo , qui potest omnia. Et mox : Deus illorum , quantum ego quidem conicio , invenitur esse facta ipsis naturarum distributio , quæ fidem voluntariam pro salutis fundamento non habet. Nos vero , qui ex Scripturis accepimus , concessam à Domino esse hominibus absolutam ⁵ eligendi , fugiendique potestatem , acquiescamus fidei cum firmâ determinatione. Habetur eodem libro : ⁶ Non veri vitio , quæ ab electione non pendent ; Verbūmque æternū vocasse omnes , etiam illos , quos cognovit non obedituros ; idque eo consilio , ut cùm obedire in nostrâ sit potestate , nemo ignorantiae obtendere excusationem possit.

^{3.} LIBRO quinto dum affirmat , Deum mali authorem non esse , citat locum Platonis ex decimo de Republ. relatulum etiam à S. Justino : Culpa est eligentis , Deus ⁷ non est in vitio. Eodem libro : ⁸ Nunquam sīnē singulari grata volat & consurgit anima , & super res etiam sublimes extolluntur. Subinde adducit docere etiam ⁹ Platonem in Menone : à Deo datam esse virtutem ; atque ex eo promitt sequentia : Ex hæc disputatione apparet , o Menon ! Divinâ facultate virtutem ei propinquare , cui propinquat : ¹⁰ numquid videtur tibi per Divinam facultatem indigiti cognitio , quæ omnia complectitur ? Et

- (1) l. 1. c. 18. πάντων τοῖν αὐθεότων κακηγίαιναν , οἱ ὑπακοῆσι βραχὺθεῖς κλεπταὶ θεμαθροῦν.
- (2) l. 2. c. 2. προλήψις ἔκειτο... ἐπεὶ δὲ προξεῖσας ἀρχὴν ἡ περιέστους , πίσις ιεροποιεῖται.
- (3) φυσικὴ ἡγελεῖται τὴν πίσιν εἰ ἀμφὶ τὸν βασιλεῖδην . (4) cap. 3. δέκτ' ὁ προσώποιος κατερρέματι πίσις , εἰ φυσικὴ πλεονεῖλημα . ὅτε ἀμφὶ βίου δικαίως τύχεται ἀντίος ὃν δὲ μη πιστεύοντας , Καὶ ὅτιος ἡ πιστεύοντας . (5) ἔχοντα τὸν ἐν τῷ τοῦ πάντα δυνατὸν φυσικὸν ἀνάγκην γνομένην . ἐμέτη δὲ διὰ τὴν σιρενῶν καὶ φυσικὴν διδάσκων τοῖς αὐτοκατοξοῦντα παρὰ τὴν Κυρία διὰ τῶν γεωρῶν παρελαύσοντας &c. (6) lib. I. c. 14. Θεοὶ λογίζονται δὲ οὐτι μη κατὰ προσέργους συνιστάσαι &c.
- (7) αἵτια ἀλογεῖσι , Θεοὶ ἀντίτοις . (8) lib. 5. c. 13. πάντας χρεοτοὺς αἴτου τὴν ἔργωμετρη πίεσθεται , καὶ αἵτιατας . καὶ διὰ τῶν ὑπερεκμετων ὀμέται τὸν ψυχήν . (9) Θεούδοτος τὸν ἀμετέπι . Θεοὺς ἣντιν φάντατο μοιοι παραγνωμένα ἡ ἀριστή , οἱ παραγνωμέναι . (10) lib. 6. c. 17. οἱ καὶ διὰ τόποι σάρπειαν αἴθρετον , φονοὶ δὲ Αποστόλος , μάλιστα δὲ πιστῶν . (11) c. 18. Θεοὶ τῶν χρεοτοὺς ἀντίος συλλαμβάνονται διό πίστην ἐπίγνωσιν . (12) πλεῖον δὲ τῆς πίστεως τὸ πεποιθόμενον . (13) οὐδὲ δὲ τὴν πίσιν εἰ καὶ ἔκειτο τὸν ψυχῆς συγκαταθέτειν , ἀλλὰ ἐγενότης ἀναθάντην , καὶ δικαιοποιησάς θεατῶν . (14) lib. 5. c. 10. οὐδὲ γάρ αἴτου προσώποιον τυχεῖν εἰσται , οὐ μὲν δὲ τὸ πᾶν ἐπὶ τῷ γνωμένῳ πρατεῖσθαι κατίτης γαρ διαδύειται , ἵνα μὲν μέροι τῶν καλῶν γέγονεν . In impressis insertum reperitur: οὐ τὸ ἀποβισσούσιον ; verba intrusa , & redundantia . (15) καὶ τὸς τὸν πατέρος πρὸς μητέρα ὀλκῆν . (16) lib. 7. c. 2. πόδεται τὸν συμπατεῖν , ὥσπερ καὶ καθηκει τὸν Κυρίων πάτερν γενομένων συντρεπεῖται δὲ τὸν μὲν , τὸν δὲ .

concludit : Nos in totâ hæc disputatione optime investigavimus , doceri virtutem non posse , at forte Divi d concedi posse , cui concedatur. Pergit Clemens : Sapientia itaque concessa à Deo , quæ est virtus Patris , liberum arbitrium nostrum incitat , fidemque amplectit tur. Subdit illam , quæ homini forte cœlesti obtinet , à Pythagora vocari mentem ; docere tamen Christianos , Spiritum Sanctum inspirari illi , qui credidit . Sub sexti libri finem docet , omne bonum à Patre concedi per Filium , qui proinde appellatur teste Apostolo Salvator omnium , maximè autem fideli um . ¹⁰

^{4.} EXPO NENS porro scientiam , quæ hoc nomine intelligitur , ejus consequendæ difficultatem , & medium , in quod ibidem inquiritur , Illi , inquit , qui Deum eligunt Magistrum , facile ad ejus notitiam pertingunt , ejus gratia nimivum ad tantam ipsos cognitionem juvante . ¹¹ Docet deinde eodem loco , ¹² plus aliquid esse fiduciam , quam fidem , quia cùm quis scit , hunc esse Filium Dei , veram esse credit suam doctrinam , unde per fiduciam incrementum capit fides . Notari speciatim meretur , quando explicat , quo pacto fides , tametsi sponte manus animæ assensus , simul tamen bonorum operum sit effectrix , justarūmque operationum basis . ¹³ Neque hoc prætermitti effatum convenit : Neque enim sī voluntatis elecione conquisi possibile est ; neque omnia à nostrâ pendent voluntate . Sanus enim salvati per gratiam , at non sīnē bonis operibus . ¹⁴ Et sequitur : Sanam oportet habeere voluntatem , nec tædi capacem in indagando bono . Quamobrem opus habenus præcipue Divinâ gratiâ , rectâ doctrinâ , jurâ dispositione , & Parte , qui nos ad se trahat . ¹⁵

^{5.} LIBRO septimo docet , conveniens esse , ut omnium curam habeat Deus , cùm sit Dominus omnium , nec Salvator unius , non item alterius . Beneficentiam suam dixit prout cuiusque capacitate inter græcos , inter barbaros , inter prædestinatos ex ipsis , & vocatos suo tempore fideles , & electos . ¹⁶ Ex hujus Authoris mente Philosophia gentilis non erat inutilis ad animos ritè disponendos : Deus , ait ille , homini cooperantibz omnes ad virtutem concessit dispositiones , quæ non impediant , quominus arbitrium sit voluntarium . Loquitur de iis , qui non agnoverunt inani-

mā¹ humānā potestatem electionis, quæ nulli
in vita deligendo instituto subjaceat. Monet, misericordiam obtinere eum, qui potest; & posse, qui vult.² Observat, quod qui salvatur, non salvandus sit necessariō, cūm non sit res inanima; sed de consequendā salute laborabit sponte omnino, & propriā motus electione. Hinc accepit homo præcepta, quemadmodum ille, qui ipse se impellere potest, ad utrumlibet voluerit; ad id, quod eligit, aut quod vitari oportet. Non igitur Deus necessitate nos bonos facit, sed bene facit secundām eorum electionem, qui suā se voluntate convertunt.³ Adfert etiam hoc simile: Quemadmodum medicus janitatem imperitūr us, qui ad eam recuperandam unā cum ipso operam conferunt; itā Deus aeternā illis concedit salutem, qui una cum ipso adhibent diligentiam, ut collabentur, recteque operentur. Operando (cūm in nostrā sit potestate, quidquid leges imponunt) adimplerunt promissio. Et potea: Exiguntur à nobis, quæ dependent à nobis. Ex ista hoc in libro familiare illud antiquis Patribus effatum: quod ad communem hominum salutem venit Servator.⁴

6. IN Pædagogo abunde loquitur de gratiā obveniente per baptismum. Ad imitationem Salvatoris, quando id acceperat, ait: Baptizati illuminarū; illuminati adoptamur, adoptati perfectionē consequimur, hanc consequiū redditūr immortales.⁵ In Tractatu de Potestate, quam habent divites consequendi salutem, in illa Salvatoris verba: Si vis esse perfectus; ait: ostendere hoc loco ipsum liberam arbitrii facultatem; cūm in liberā hominis potestate sit eligere, dare autem penes Deum sit, tanquam Dominum. Dat itaque voluntibus, dat summo studio allaborantibus, dat quoque rogantibus, ut hāc ratione salus fiat eorum propria: siquidem Deus vīm non infert, quippe à qua alienus est; sed concedit postulanti, & aperit pulsanti. Si igitur vis, sed si serio vis, neque te ipsum fallis, pete, quo opus habes. Et cūm docet, Deo possibile, quod homini impossibile est, repetit, quod qui vere & vehementer desiderabit, suāmque operam conferet, Divinā adjutus ope voti compos futurus sit, quia Deus operā fert voluntibus. At si refrixerit, etiam Divinus se Spiritus subducet; cūm regnum Cœlorum non sit dormientium, neque eorum, qui obtorpescunt in delitiis, sed violentorum, qui illud rapiunt, ut est apud Matthæum. Deo nimurum hujus-

modi violentiam amante, atque istā ratione vinci cupiente, Inferius repräsentat, quām grandis sit Dei erga nos amor, & quomodo Servator animam suam omnibus ceteris pretiosiorem posuerit pro unoquoque nostrū, ⁷ quantumque desideret, ut peccator ad frugem redeat, & quomodo dixerit: nolle ē mortem peccatoris, sed ut convertatur, & vivat. Vin' igitur salvus esse? ait S. Clemens: si fur es, omite usurpare aliena; si adulter, dimitte conjugem alienam; atque ita deinceps de ceteris viatis. Est fortassis impossibile uno impetu remittere nuncium pravis affectionibus, que nobiscum adolevere; at Divinā virtute, humana preceptione, fratrum ope, sincera penitentia, curāque assidua ea corrigitur.

V. SECUNDO & tertio sæculo floruit Tertullianus, qui ita loquitur contra Marcionem: ^{Tertullianus.} Liberum, & sui arbitrii, & sue potestatis invenio hominem à Deo institutum, nullum magis imaginem, & similitudinem Dei in illo advertens, quām ejusmodi statu formam. Neque enim facie, & corporalibus lineis tam variis in genere humano ad uniformem Deum expressus est; sed in eā substantiā, quam ab ipso Deo traxit, ille est anima adformans Dei respondentis, & arbitrii, i libertate, & potestate signatus est. Hunc statum ejus confirmavit etiam ipsa lex tunc à Deo p̄fita. Non enim ponevere lex ei, qui non iaberet obsequium debitum legi in suā potestate; nec ruris communatio mortis transgressione adsereretur, si non & contemptus legis in arbitrii libertatem homini deputaretur. Sic & in posteris legibus Creatoris invenias proponenit ante hominem bonum & malum, vitam & mortem; sed nec alijs totum ordinem dispositum, avocante Deo, & minante, & exhortante, nisi ad obsequium, & ad contemptum libero, & voluntario homine.

2. PERGIT demonstrare, quomodo sui arbitrii debuerit esse homo, licet id ei futurum est perniciosum.¹⁰ Ut ergo bonum jam suum haberet homo, emancipatum fili à Deo, & fieret proprietas jam boni in homine, & quodammodo natura de institutione adscripta est illi quasi libipens emancipari à Deo boni libertas, & potestas arbitrii, que officaret, bonum ut proprium jam sponte præstari ab homine; quoniam & hoc ratio bonitatis exigeret voluntariè exercenda ex libertate. Tota ergo libertas arbitrii in utramque par-

(1) οὐοι δὲ κατεργάσαντο τὸ αὐθαίρετον τῆς ἀρχόντων θυγάτης, καὶ μαζέλατο πρέσει εὐλογήν την. (2) ἐλεύθερος δὲ δυνάμεως, καὶ ὁ βασιλεὺς ἡγετός. (3) ὡς αὐτὸς δημιουρὸς πρέσει στόλος αὐτῷ βάλετο τὰ τε ἀπεργάν καὶ τὰ τε φευκάν· επειδὴ Θεὸς αὐτοὺς ἀγαθούς, κατὰ προαισχεῖαν εἰ λιποτείρει τὰς εἰς αὐτῶν ἐπιστροφὰς. (4) ἐπὶ τῷ καινῷ ἀθρεπτῷ ἐλαύθετο σωτηρία. (5) Pædag. lib. I. c. 6. βασιλέων φαριζεύματα &c. (6) p. 10. ἐπὶ τῷ αἰθράπῳ γράψῃ ἡ ἀρχούσια, αὐτοῦ δὲ βασιλείους, καὶ υπερσταθμούς, καὶ δεσμούς; ήτοι διοικοῦσι τὴν σωτηρίαν γεννηταί &c. . . . ἐς Σείριαν, εἰς ὅπλα θελεῖς, καὶ μηδεὶς ἐξαπατᾶν, μῆνας τοὺς ἑπτά. (7) p. 27. ὥστε ἡμῖν εὐδόκει τὴν θυγάτην τὸν βασιλέα τὸν ὄλων. (8) Ήτι μὲν εἴ μέντοι θεατὴς ἀθρέπως ματούψῃ πάθη σύντερα, ἀλλὰ μετὰ τὸ Θεὸς δυναμίας, καὶ ματερών βούλησις, καὶ εἰλικρινῆς μετανοίας, καὶ συνεχῆς μετάνοιας κατορθώσῃ. (9) l. 2. c. 5. (10) ib. c. 6.

tem concessa est illi, ut suū Dominus constanter occurreret. & bono sponte servando, & malo sponte vitando: quoniam & aliis positum hominem sub iudicio Dei oportebat justum illum efficere de arbitrii sui meritis, liberi scilicet.

3. In exhortatione ad Castitatem, c. 2, ita differit: Non est bona, & solida fidei, sic omnia ad voluntatem Dei referre, & ita adulatrii sibi unumquemque dicendo, nihil fieri sine mutu eius, ut non intelligamus, esse aliquid in nobis ipsis. Ceterum excusabitur omne delictum, si contendelerimus, nihil fieri in nobis sine Dei voluntate; & ibit definitio ista in destructionem totius disciplinae. Retundit hic eos, qui Deum faciebant authorem mali; paucisque interjectis ait: Itaque cum utramque ex praecipuis eius didicerimus, quid velit, & quid nolit; tamen nobis est voluntas, & arbitrium eligendi alterum, sicut scriptum est: Ecce posui ante te bonum & malum. De Pœnitentiā agens afferuit: Vanissimum¹ est dicere: volui, nec tamen feci. Atqui perficere debes, quia vis; aut nec velle, quia nec perficis. Notavit igitur: neminem volentem sibi adhæcere repulit Salvator, quiseunque demum esset. Divinam gratiam dilaudavit, cum dixit: ² Nam & Dei erimus, si meminerimus illi esse, de quibus prædicavit: Ego dixi, vos Du es... sed ex gratia ipsius, non ex nostrâ proprietate, quia ipse est solus, qui Deus faciat, hoc est, qui inter filios suos cooptet. Et scribens de anima: Etiam saxa sient filii Abraham, si se ad fidem Abraham conformaverint, & genimina viperarum dabunt fructus pœnitentiae, si malignitas venenum expuerint. Hæc erit ³ vis Divinæ gratiae, poterior utique natura, babens in nobis subiacentem sibi liberam arbitrii potestatem.

4. NOTARI meretur formula publici juris facta à Tollo in specimine Hodæporici Italicis, quo pronunciare jubeantur Manichei errores suos ejurantes: ⁴ Anathematizo eos, qui liberum tollunt arbitrium, & qui dicunt, non esse in nostrâ potestate, ut sumus boni & mali.

Origenes.

V. VENIAMUS ad Origenem. Non habemus authorem ullum, cui tantum datum fuerit vitio, & tantum laudi. Scriptores insignes, & sancti integra conscripsere volumina, alii ut reum agerent, alii ut à criminibus purgarent objectis. Neque iri potest inficias, fuisse ipsum hominem doctissimum, summique ingenii; lucubrationesque ejusdem quamplurimas Ecclesiæ utilissimas fuisse. Negari quoque non potest, in graves ipsum, funestosque errores à præferendo suo, profanisque Philosophiis imbuto ingenio, nimirumque item

(1) cap. 3. m. 4. (2) adv. Herm. c. 5. (3) de Anim. c. 21. (4) Tollo ne' Saggi dell' Itinerario Italico. (5) S. Hier. Epist. in nov. edit. Ver. 84. (6) Prol. in Nom. Hebr. (7) Apol. 3, adv. Ruf. Ignosce mihi, quod Origenis eruditioem &c.

scribendi prurigine se passum fuisse adduci. Atque ut errores ejus omittamus, nemo est, quem fugiat, quanta ex ipso ad commentandos sacros Codices prompserint antiqui omnes, quot item ex ejus Tractatibus imitati, interpretatique fuerint Hilarius, Ambrosius, Victorinus, Hieronymus, aliquique multi. Vincentius Lirinensis in Commonitorio suo dixit de Origene & Tertulliano: Sicut ille apud Græcos, ita hic apud Latinos nostrorum omnium facilè princeps judicandus est. Scripsit Hieronymus, quod Origenes cum in ceteris libris omnes vicerit, in Canticō Cantorum ipse se vicerit. Appellavit usque adeò eundem post Apostolos Ecclesiærum magistrum; & debere tamen id intelligi de sanâ doctrinâ à blasphemis segregatâ, serio postmodum adnotavit in Epistolis ad Pammachium. Fassus etiam ⁷ alio loco fuit: Origenis se eruditio nem & studium Scripturarum, antequam ejus hæresim plenius nōssit, in juvenili etate laudasse. Declaravit tamen in dictâ Epistola, & alibi hæresin, & blasphemias, quæ circa Trinitatem, resurrectionem, substantiam animæ, ejus dejectionem de Cœlo, restitutionemque in statum pristinum elapsò certo damnationis tempore versabuntur; at nūquam circa gratiam, prædestinationem, & arbitrium. Sunt complures in opinione, primum hæresis Pelagianæ authorem extitisse Origenem; sed re vera non expeditum satis est, an vera, atque sufficiens hanc in rem momenta adferri possint. Atingemus ista alio in loco. Porro utcumque se res habeat, nullas impræsentiarum referemus sententias, nisi quas ex φιλοσοφίᾳ hausimus; eas nempe, quas ex Origenis Operibus Basilius M. & Gregorius, cognomento Theologus, congesse re. Quo planum fit, habuisse ipsos ea non modo pro orthodoxis, sed etiam digna censuisse, quæ à ceteris segregata Christianis proponerentur ut dogmata. Eluet id ipsum ex præfixo ab ipsis huic suæ collectioni Philocalie titulo, qui idem sonat, quod amor, aut delectus rerum pulchrarum. Contenuere illi hanc Polyantheam communicatis consilio tanquam amici interesse conjunctissimi, laborumque literariorum socii. Scopus ipsorum erat congerere ex variis Authoris hujus Codicibus, atque in unum cogere ea, quæ ad S. Scripturæ intelligentiam pertinent in difficilioribus, & subobscuris.

2. CAPITE vigesimo collegerunt solutionem, & declarationem locorum Scripturaræ, que libero videntur adversari arbitrio. Referunt ibidem fusè totum quasi caput pri-

mum tertii libri Principiorum : Perstringit in illo eos Origenes, qui conabantur depravare ideam liberi arbitrii. Afferit, gratis illos accusare constitutionem corporis, cum adhibito conatu, & disciplinâ itâ interdum transmutari videamus homines intemperantes, ac feros, ut multò saepe, quam ceteri, evadant meliores. Advertisimus etiam è contrario, homines optimos atque honestissimos in juventute, mediâque ætate deviare, atque in intemperans ac flagitiosum vitæ genus prolabi. ¹ Quod autem vita bona nostrum opus sit, illamque à nobis Deus exigat, non tanquam opus suum, (intellige solummodo suum : videbimus enim postea, reprehendi ab ipso errorem existimantium, proprias sibi esse actiones donatas à gratiâ) neque ab ullo alio proveniens, inò ne à fato quid.m, idquod non nulli credunt; sed tanquam nostrum, docet Propheta. Profert hic loca ex Deuteronomio, ex Micheâ, Isaiâ, & regio Psalte, quod ² fuerit in potestate populi obediens, & inire vias Domini. Idem apparere ait, quando impununtur præcepta, præmiâque proponuntur, vel supplicia. Plura etiam adducit loca ex D. Paulo ad Romanos ; initium faciens ab illo : *An divitias bonitatis ejus, & patientie, & longanimitatis contemnis? ignoras, quoniam benignitas Dei ad penitentium te adducit; secundum autem duririem tuam, & impunitatem cor thesauizas tibi iram.* Declarat Origenes, ³ loqui sic nobis Apostolum, tanquam hominibus liberis, sibique ipsis causa existentibus vel ruinæ, vel salutis. fatebantur illi haeretici ; sed etiam bonus. At ⁷ quo pacto justus & bonus cum sit, induratur cor Pharaonis? Certum est, contra rationem esse, quod quis sensum tribuat verbis illis, qui aequitati & bonitati repugnet. Quâ autem ratione justus simul sit, & bonus, ostendit Origenes ex similitudine allatâ ab Apostolo, ut appareat, ⁸ unde eâdemque actione hunc à Deo eligi, aliam induvari, non tamen quod ipse indurare intendat; sed quod aliis ejus bonitate abutentibus, suâ sponte sequatur induratio. Similitudo petita est à pluvia; quæ è Cœlo defluit non minus in terram fructiferam, quam spinarum, ac tribulorum feracem; cuius rei causâ non nascitur à pluvia, quippe quæ utrobique una, eadémque est. Insolens ac paradoxum ⁹ videri possit, eum, qui pluviam immittit, dicere: *Ego in terra hos fructus procreavi, ego protuli spinas: & tamen ita se res habet.* Prodigia itaque, quæ patravit Deus, erant pluviae, & voluntas erat solo culto, & inculto similis. Sic, si sol loqueretur, ac diceret: *ego eodem calore liquefacio, & exsiccо, respectuluti, & cere, verum diceret. Adjungit, cœpisse aliquâ ex parte moliri Pharaonem; igitur non fuisse planè induratum à Deo. Observatione dignum est, ubi ostendit, induratum verè à Deo fuisse Pharaonem, quia Deo tot ipsi repulsas condonante, pejor ipse semper evasit: quare loquitur Scriptura eum fere in modum, ¹⁰ quo Heros alloquitur servum, quem suâ ipse bonitate, atque indulgentiâ perdidit; ideoque dicit: *Ego te**

3. INDE progreditur ad solvendas omnes Scripture difficultates, quas quidem obmovebant haeretici, ut ostenderent, non pendere à nobis ullo modo observationem præceptorum, & salutem ; ⁴ sed salvare Deum, & damnare, quos velit. Excludit hic illam Dei voluntatem, quæ nostram non includit. Ad illud, quod indurari Pharaonem, ex quo agnoscit volebant, fuisse ipsum naturæ de se perditæ, idéoque induratum à Deo, tanquam misérenis spirituum, & terrenos indurantis, responderet. Si terrenus erat, & perditus, quid opus erat indurari ipsam à Deo ? de se erat perditus. ⁵ Si autem hæc omnia in ipso expertus fuit Deus, signum est, quod poterit obe dire. Quid ? quod Deus in Pharaonem, ejusque similes non modo est justus, quod

malum effeci! ego tot tibi delictorum causa
exitii, quod priora condonarim!
4. SEQUUNTUR loca Isaiae, & Jeremiæ:
Quare deviare nos fecisti? quare nos decepi-
sti? Ad quæ responder, idem esse, ac si
diceret: Cur toties nobis condonasti pœccata?
atque ad inquiratum nos permisisti apicem
venire? Facit autem hoc interdum Deus,
ut nosmet ipsos cognoscamus. Qui enim ^{xix}
propriam imbellicitatem, & gratiam Divi-
nam non agnoscit, licet beneficio ovnatus sit;
tamen si se ipsum expertus non est, nec se reum
pronunciat, exstinguit suum esse, quod à
gratia donatum est; ex quâ opinione progenitur
superbia, omnium malorum fons, &
origo. Origenes etiam in proœmio ad ex-
positionem Psalterii ad bonum illum Reli-
giostum, cui id inscripserat, loquitur in hunc

(1) Cap. 20. ἐπὶ δὲ ἡγούμενος τὸ βασιλεῖον καλῶς ἦτι, καὶ αὐτεῖ οὐκέτι τέτο ὁ Θεός, ἀς δὲ αὐτῆ στ., δοξὴ τρίτης τυπωμένουμενος, ἢ ὡς εἰσιντινοὶ ἀπὸ ἐμμεμένους· ἀλλὰ ἢ ὡς οὐκέτερον ἔργου, μαρτυροῦσε &c. (2) ἀς ἐπὶ τῷ λαῷ ὥστε τὸ δικαίον καὶ πορευόμενος &c. (3) ὡς ἀπόλεγμονος ὑπὸ διακατάστατος, Καὶ εἰνότερος ἀπότος τούχασθαι ἀποδοτείς, καὶ σωτηρίας. (4) cap. 20. (5) ibid. (6) ibid. (7) ibid. (8) τῶν ποιῶν θεραπείαν ὁ Θεός, οὐ μη ἀπέλιτος, εἰ δὲ σκληρόνες, εἰ προτίθεμαν σκληρόνες, ἀλλα &c. (9) δύναμις ἀδόξα εἴνει τοῦ λέγετον τοῦ οὐντοῦ, ἐνώπιον καρδιῶν εἰπούσα, καὶ ταῖς ἀκούσιας &c. (10) πολλακις τῶν χρεῖων διεπιπλωτῶν φασκοῦσαν ταῖς διαταῖς χρεοφορίαις, καὶ την παραδοθεμένην εἰρηνούσαν οὐκέτι το, ἐμα σε πονηρούς εἰπούσα, Καὶ εἰνὼν σε αὔτοις γέγονα τῶν τοπικῶν ἀρμάτων· (11) ὃ δὲ μη μᾶλισταντος τῆς ιδεας δεδείνει, καὶ την διεταῖς καθεσίος, καὶ εἰρηνευταῖς μη εἰσὶ πεπιεζαμένος, μαρτυρεῖται κατηγορούσα, οὐστετεῖ ιδοις εἴναι ἀδραγάθων το ἀπὸ την διεταῖς καθεσίος αὐτὴ ταῖς εἰρηνευταῖς.

modum: ¹ Cum boni nihil, maximè autem Scripturarum intelligentia sinè Deo esse non possit; oro te impensè, ut ab ipso & Servatore nostro tuis mibi precationibus impetrès gratiam illas ritè indagandi.

5. Ad locum illum: *Auferam à vobis cor lapideum, & dabo vobis cor corneum, præmittit, nemini insertum à Deo fuisse cor lapideum; sed tale fieri malitiæ habentis.* Respondet deinde, per hoc non intelligi, nihil conferre hominem debere ad cordis emollitionem; dicique illud eo ferè modo, quo promittitur à Magistro auferenda à discipulo ignorantia; quo loquendi modo non intenditur, nihil quoque operæ ac laboris conferendum esse à discipulo. Promittit Deus, emolliendum à se cor esse; sed illius, qui id molliri cupiet, eaque de re eundem rogabit. Reddit multis salutem Dominus; sed non nisi iis, qui se accessere, & oravere. Ad illud Salvatoris: loqui se in parabolis, ut non intelligent, & non convertantur, respondet, non prodeesse semper infirmis, ut celeriter sanentur; cum hoc pacto erga malum, tanquam facile sanabile, horrorem non concipient; eamque ob causam id Deum differre.

6. RESPONDENS ad illud: *Non est currētis, nec volentis &c. adferri versum illum ex Psalmo: Nisi Dominus ædificaverit domum, invanum laboraverunt, qui ædificant eam: nisi Dominus custodierit civitatem, frustra vigilat, qui custodit eam; sed hincque, non significari his verbis, omittendam esse omnem condendæ, aut custodiendæ urbis curam; sed indicari, nihil prodesse omnia finē ope Divinā.*³ *Quemadmodum igitur non erraret, qui dicebat, ædificium hoc non est opus Architecti, sed Dei, omnia grato animo ei referens in acceptis; licet etiam unā cum ipso humana operata fuisse industria: Ita &, cūm non sufficiat voluntas hominis ad finem consequendum, neque cursus ipsius, seu athletarum ad reportandum Divinæ vocationis præmium, cūm omnia hæc cooperante Deo perficiantur, rectè dicitur: Non esse currētis, aut volentis hominis, sed miserentis Dei. Ita & in agricultura, cūm dicitur, quod scriptum est: Non esse plantanis, aut rigan-
tis, sed, qui incrementum dat, Dei, ostendit, terre fructus esse opera Dei; licet suam etiam symbolam contulerit agricola. Eodem prorsus modo perfectio nostra nec impletur finē nostrā operā, neque à nobis solis; sed magna Deo pars debetur.*⁴ *Observat Au-*

thor præterea, nautas, qui tamen tantum profundant sudorem, non sibi tamen navigationem felicem tribuant; sed Deo. Demum ait, multo majorem esse partem, quam Deus habet in salute nostrâ, atque est illa, quam nos habemus.

7. A n illud : *Deus operatur in nobis velle, & operari*, respondet, credi idcirco non oportere, quod malum à Deo sit; neque quod ab ipso proveniat absoluta mali vel boni volitio, aut melioris, pejorisque partis electio; sed quod à Deo sit velle, & operari generatim, ac universè loquendo. Habemus motum à Deo; nec tamen ideo dicendum, Deum in causâ esse, cur nobis quispiam vulnus intulerit. *Deus enim & mundi facultatem nobis impetravit: nos verò edem vel ad bonum uitimur, vel ad malum.* Dat quippe hoc modo nobis velle & operari generatim acceptum: nos autem hâc facultate non raro ad malum abutimur. Quod tamen non sinistram in partem accipiendum est, quasi nonnisi auxilium generale admirteret Origenes, & particularis ad omnem actum bonum necessitatem non agnosceret. Audivimus enim ex ipso nuper admodum, requiri semper Dei auxilium; *bonaque opera non esse effectus hominis volentis, & currentis, sed misericordie Dei;* & mox docentem videbimus, quod velle nostrum, & currere sit quasi nihilum, comparatè ad illam partem, quam ex bonis nostris operibus fibi Dei vindicat misericordia. Quando igitur de universalî Dei concursu loquitur, illum duntaxat singularem concursum excludit, qui culpam ac vitium produceret; innuitque, partem habere Deum in omni effectu, non item in defectu.

VII. Ad caput nonum S. Pauli ad Romanos, & comparationem cum figulo, qui ex eadem argilla effingit vasa alia in honorem, alia in contumeliam, credere neminem profecto debet, sibi ipsi unquam refagari Apostolum. ⁶ Si autem hic intelligeret, Conditorum rerum omnium alios in salutem, alios in interitum condidisse, ⁷ quasi nos ea in re non haberemus partem, contradiceret omnibus illis locis, quibus peccantes reprehendit, & pie viventes laudibus persecutus fuit. Contradiceret illi, ubi ait: Oporter omnes nos comparare ante tribunal Christi, ut recipiat unusquisque, prout gerit in corpore, sive bonum, sive malum. ⁸ Contradiceret illi, ubi ait: In ⁹ am-

(1) Vid. Epiphan. hær. 64. (2) λιθίνη γάρ εδεῖται ἐκπίσαι ἀπὸ Οἴη καρδία, ἀλλ᾽ ἀπὸ τῆς πονηρίας τουτῆν γίγνεται. (3) cap. 20. ὅτις εἶπε ἐκ ἀρχῆς τῷ ἀνθρώπῳ θέλει πρέπει τοῦ τυχεῖν τῷ τίτλῳ, εἰδὼς τὸν δύναμιν ἀνθρώπων τρέχειν προς τὸ λαβεῖν τὸ βεβαῖον τῆς ἀνών κλήσιτος, Θεῖ γάρ συμπειραισμένη τάσσει αὐτοῖς; καλῶς λέγεται, εἰδὼς τοὺς τρέχοντας &c. (4) ὅτια καὶ ἡμῖν ἡμέρᾳ τελείωσις, ἐχει μηδὲν ἡμῖν πρεξεῖται γίνεσθαι, ὃ μὴ μετὰ ἡμέραν ἀποκλίεται, ἀλλὰ οὐδεὶς το πάλιν ταῦτα ἴσχει. (5) τὸ μὲν γενέκαιο τὸ κινητόν οὐδέβασμεν ἀπὸ Θεοῦ ἡμῖν ὃς ἔργωνται τοι κινεῖται ἐπὶ τὰ κείσοντα, ἢ ἐπὶ τὰ βασικά. (6) οὐδὲ μακρόβια ιανῆς λεγούσιος. (7) ἡ μὲν ἡ θεοπίστης, ἡ δὲ ἡ θεοπλειάτης. (8) 2. Cor. V. 10. (9) 2. Tim. II. 20.

amplà domo non aurea modò vasu esse, & argentea; sed & lignea, & lutea; alia in honorem, alia in ignominiam. Et postea: Si quis igitur ¹ se ipsum expurgarit, erit vas in honorem consecratum, uile Domino, & bonos in usus præparatum. Advertit Origenes: ² Si, qui se purgat, evadit vas in honorem; & qui immunditatem vitiorum saorum purgare negligit, evadit vas in communiam, non igitur quantum ex his verbis colligitur, horum causa est Creator; sed ipsem homo. Facit enim Creator vas alia in honorem, alia in ignominiam; non ex origine & prævisione talia. Quandoquidem per ipsam nec judicium, nec condemnationem anticipat; sed vas in honorem fngit illos, qui se expurgant; & in ignominiam, qui id facere negligunt. Post hæc eximus Author noster declinat, ac deviat, effatis suis præexistentialiæ animarum errorem admiscens; ideoque à doctis Philocaliæ collectoribus contextus interrumpitur, qui demum clauditur optimo hoc, & notabili doamento: ³ Cum igitur Apostolus quandoque non ascribat Deo, quod quis sit vas in honorem, vel ignominiam, sed omnia ad nos referat, (ut in recitato ante loco ad Tim.) & quandoque non nobis, sed Deo ascribere omnia videatur; (ut in loco ante dicto de figulo:) non pugnant hæc loca inter se; sed ex utroque integer colligi sensus debet. Neque libertas nostra facit, ut bene operemur sine Dei auxilio; neque Dei nos auxilium cogit ad profectum, nisi & nos at boiem concurvamus. Editiones græcae habent scientia loco auxilii; sed error cum ex sensu ipso, tum ex Russini versione redditur manifestus.

modum, cum quis videt aliquem pronunciat in l'p'um ob incedendi imperitiam, causatamen lapsus idcirco non est; ita & Deus non causa est eorum, quæ prævidet: tantumque abest, ut Dei prævisio rerum fururum causa sit, ut potius ista sint causa prævisionis. Quandoquidem non eveniunt, quia à Deo cognitæ sunt; sed ideo cognitæ sunt, quia certi evenient. ⁵ Observat itidem, præcipere ⁶ sepe Deum in Scripturâ Prophetis, ut prædicens pénitentiam, & quasi celare e's, prævidit, an convertendi sint auditores, an in peccatis persisturi. Dicitur e. c. in Jeveniâ: Fortè audient, & convertentur; non quasi ignoraret, an redituri sint ad frugem, vel non sint; sed ut hoc modo ostendat, aqualem ipsos ad utrumque potestatem habere. Dicitur itidem: Non ita loquitur, quasi ignoraret, an pénitentiam actuvi essent, vel non; sed ut hoc dicto manifestam faciat facultatem ad utrumque, quam habent; & n̄ præscientia eriperet ipsis animos, quod existimarent se ad conversionem non amplius fore liberos.

3. De Prædestinatione amplexus fuit sententiam docentem, quod destinatio ad gloriam fundetur in meritis à Divinâ gratiâ productis; unde in capite ex libro I. Commentationum in Epist. ad Rom. excerpto, ad locum illum de Prædestinatione, qui in glorificatione definit, dixit, separationem, ⁷ quæ fit per præscientiam, non tollere libertatem arbitrii; neque negoti tui quidquam faceſſere Apostolum dicentem, Deum vocasse, quos præstinavit, & justificasse, quos vocavit; sufficit enim dictorum ipsius ordinem observare: ex

2. IN aliud Philocaliae caput retulere
Basilius, & Gregorius ex Commentariis
Origenis in Genesin, quidquid pertinet
ad præscientiam Divinam; & ad compro-
bandum, quod nulla per ipsam inferatur
necessitas, aut quedam in actiones huma-
nas invehatur dependentia, quemadmo-
dum nonnulli crediderant Gentiles. No-
tabile etiam hujus Commentarii fragmen-
tum adduxit Eusebius libro sexto *Demon-
strationis Evangelicæ*. Verum haec inde di-
cta Sancti nostri excerpseré: * *Quemad-*

(1) έτι ου τις ἐκκαθάρισθαι μέντον, ἔτι σκύνεις ήτις τιμητὴ γάγαρίσσων. (2) εἰ γάρ ἐσκαθάρισθαι εἴστω γίνεται σκύνεις τιμητὴ, ὃ διὰ απεικαθάρτου ἐμογον πρεσβύτου σκύνεις ἐπὶ αἵματι, οὐτοὶ τοτε τοῖς λίθοις, ἀλλαζόντες αἵματος οἱ διαγεγένεται μὲν γερός ο διαμεγέτες σκύνεις τιμῆς, Καὶ σκύνεις αἵματος ἐπὶ αἴρχθεν κατὰ τὸ περγάμοντος εἴτε μη κατὰ τὸ προσανατολίνες, η προδιατάξις, ἀλλὰ &c. (3) εἶτι δὲ στοὺς μὲν ἐπιστόλους προπονοῦσται τὸ εἰτὶ τὸ θώρακας τοῖς σκύνεις εἰς τιμητὴν, η ἐπιτιμεῖσι, ἀλλὰ τὸ πᾶν ἐφ' οἷς ἀναρρίζουν δεκτοί, ιεροὶ εἰναποτιμάστα τὸ ἐγκρίνει &c. Στο το εἴδει ημίου χρονίς της ἐπιτιμεῖσι (leg. ἐπιτιμεῖσι) τῷ Θεῷ, εἴτε ἐπιτιμεῖσι (leg. ἐπιτιμεῖσι) τῷ Θεῷ προπονοῦσται μηδὲν αὐτοῖς, ιεροὶ μη καὶ φρέσι εἰτὶ τὸ σχάδον συνεπιστήσασθαι. De Princ. l. 3. Nili habet ipsa voluntas . . . Divino vel adiutorium, vel munitor auxilio. (4) cap. 2.2. (5) ὅ γαρ ἐπει τὸν γραφῶν ὁ Θεὸς καλεῖται τὸ περιφέρειον κρύσσοντος μετανοίαν προστομητηρίου (male in edius ἢ πρετιμεῖται, quia particula sensus invertitur) τὸ περγάμοντον, ποτερον εἰ μετανοήσται προτερέσθιον, τοις ἀμαρτητοῖς εἰναι τὸν ἐμμανεῖν ἀπότομον εἰ τὸ Τερεμνία λίθογυντος αἵματοντοντον εἴ γαρ ἀμετόπουν διείσθιον. Οὐδεὶς πότερον μετωπότον, η &c. ἀλλὰ διοινει τὸ ισοτονιόν τῶν δωματίων γενικόν δικτυον &c. (7) cap. 2.1. 472 ἐπὶ προσοντος αὔφορον μὲν ἀμαρτία τὸ αὐτεἰσθιον. (8) Rom. VIII. 29. (9) καὶ εἰτι ἀντωρ αἴρεται τὴν καταστοῦσα, καὶ τὰ δικαστῶντα εἰ τὸ περιστομόν τοι γαρ εἴ τον ἡ μέρη τῶν εἰσι, καὶ πειθανατάτα ἐπέστρεψεν τὸ περιστομαγόντος τον περιστομαγόντος λαγόν· αἵματος δὲ ιεροὶ τὸ περιστομόν την περγάμοντος &c.

tem præscivit, hos & prædestinavit conformes sacerdoti imaginis Filii sui. Prospiciens igitur Deus rerum futurarum seriem, obseruansque libram quorundam inclinationem erga pietatem, & post inclinationem in eandem futurum imperit; & quomodo se totos daturi sint vitæ virtuosæ; eos ante ita novit, ac perspicit, tanquam is, qui res & videt præsentes, & futuras. Quos igitur tales fore prævidit, hos & prædestinavit. Hinc denuò:¹ Non igitur credendum est, præscientiam esse causam futurorum; sed quia ita futurum erat secundum proprias operantis affectiones, idcirco præcongnovit: & cum omnia videret ante, quam sint, aliquos prædestinavit, ut essent imagines Filii sui; & alios ab hac agnoverit alienos. Adiungit paulò post: Propositi sui, & præscientie causam esse nostram libertatem, demonstravit abunde dictum illud: Scimus, quia amantibus Deum omnia cooperantur in bonum; quod idem est, ac si dixisset: Omnia ad ipsorum utilitatem conferunt, quia Dei amatores digni sunt, qui juventur. Inculcat porro, & urget: Ponamus, quasdam actionum nostrarum liberas esse; etiam has certò prævidebit Deus. Faciént igitur præscientia, ut libere non sint? Dicere hoc non licet: quia ponimus esse hujusmodi, elümque illas ut tales ante videre; non itaque harum causa est scientia: statque igitur inconcussa cum præscientiâ libertas.

4. CAPITE sequente legitur:² Quemadmodum fructus agriculturae est mixtum aliquod proveniens & ex electione agricolæ ex arte laborum, & ex providentie beneficio ob aeris temperiem, & pluviam sufficientem, extra ipsius facultatem positam; ita & opus bonum hominis ratione predicti est compositum quoddam, ex ipsius electione, & Dei virtute, qui, quod melius est, inspirat eligenti, consurgens. Non solum itaque ad hoc, ut honestè, ac bene operemur, opus nobis est voluntate nostrâ, & Divinâ inspiratione a nobis non pendente; sed & etiam, ut cum tales fuerimus, etiam perseveremus in bono. Quoniam, etiam qui perfectus est, cadet; si virtutis opinione elatus simus tribuerit; non relata gloria debitâ ad eum, qui ad acquirendam illam, & recipiendam multò plus contulit, quam nos. Paulò post: Forjan ideo S. Apostolus, videns, multò minus esse id, quod nostra confert electio ad acquisitionem boni, quam id, quod Dei virtus confert, dixit tandem: Non est volentis, neque curventis, sed miserentis Dei; non quod sine cursu nostro, & voluntate misericordiam exhibeat Deus; sed quia zelle nostrum, & currere, quasi pro nîbilo reputandum est com-

(1) ἐν οὐρανοῖς τοῖναι μίτια τοῦ ἀπομένοντος τὴν πρόσωπον ἔνειαν ἀλλὰ ἐπὶ ἡμέλλε γίνεσθαι κατ' ὕδατα σέματα τὸ ποιῶντας, διὰ τύπου προτύπου. &c. (2) cap. 25. Καὶ ὥσπερ εἰν ἵππου τὸ γεοργικὸν ἀγαθὸν τὸ ποιητικὸν τὸ καρχέν μικτὸν ἔνειν πεποιητικὸν τὸ κατὰ τὴν τεχνὴν τὸ γεωργικόν, οὐδὲ ἀπραπετέρεν τὸ παρὰ τὴν προνοίαν κατὰ τὴν τὸν ἀλέργον ἐπιχειρίαν, τῷ φρεάτῳ ανταρέσκειντος ἐπειδὴ τὸ τὴν λαγύκην ἀγαθὸν μικτὸν ἐστὶ &c. (3) S. Cypr. Epist. 55. (4) Testim. l. 3. Proem. n. 4. (5) n. 52, 91, 100. (6) Act. VIII. 20. (7) n. 8. (8) Paral. II. 15. (9) Epist. 69, ad Magn.

paratè ad misericordiam Dei. Quam ob causam ipsi convenit tribuere bonum, non autem homini volenti, nec currenti.

VIII. SUMEMUS jam in manus S. Mar- S. Cypria.
mari.
tyrem, arque insignem Episcopum Cyprianum, qui in Epist. ad Cornel. in editionibus antiquis 18; vā obseruat, non fuisse Christum vociferatum, neque minas intentasse se deserentibus; sed converso ad Apostolos vultu, vultis fortasse, dixisse ipfis, & vos abire? Hic adverterit ipse, quomodo Salvator observaverit hâc ratione legem, quâ bono libertati suæ relictus, & in arbitrio proprio constitutus, sibi ipse vel mortem appetit, vel salutem.³ In libro de Unit. Eccl. loquens de heresis nascentibus ex eo, quod nolint unitatem, dicit, permitti eas à Deo, manente in hominibus proprie voluntatis arbitrio.

IN tertio ad Quirinum, quo authoritates Scripturæ ejusdem rogatu collectas complexus est, ex capitibus, quæ tanquam réte credendi, vivendique normam proponit, unum illorum etiam hoc est:⁴ In nullo gloviandum, quando nostrum nihil sit; aliud item ex præcipuis: ⁵ credendi vel non credendi libertatem in arbitrio postam. In cuius rei confirmationem adserit illud ex Deuteronomio: Posu ante te vitam & mortem. Ex Isaïa: Si volueritis; & ex S. Lucâ: Regnum Dei intra vos est. Capite 91 mo statuitur: tantum unumquemque tentari, quantum potest sustinere. Centesimo: gratiam Dei gratuitam esse debere, & intelligit eam non pretio obtineri. Quare citat S. Petri dictum ad Simonem: ⁶ Pecunia tua tecum sit in perditionem; quoniam donum Dei existimat pecuniâ possideri. Eodem libro habetur: ⁷ Insistendum esse, & perseverandum in fide, & in virtute, & in consummatione spiritualis, & celestis gratiae, ut pervenire possumus ad palmam & coronam. Adducitur inter cetera loca ex Paralipomenis: ⁸ Dominus vobiscum est, quandiu & vos estis cum ipso: si autem dereliqueritis eum, derelinquet vos. Item: Qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit.

2. IN Epist. ad Magnum habemus: Quemadmodum sol & dies omnibus lument; ita Christum, solem & diem verum, in Ecclesia sua lumen vitæ aeternæ pari aequalitate largiri. ⁹ Habemus ibi, quod manna in omnes deplurum denotat, Christi indulgentiam, & celestem gratiam postmodum secuturam, aequaliter omnibus dividi, sine sexus varietate, fine annorum discrimine, fine acceptione personæ, & super omnem Dei po-

pulum spiritualis gratiae munus infundi. Pla-
nè eadem gratia spiritualis, quæ æqualiter à
cre entibus in baptismo sumitur, in conveysa-
tione, atque actu nostro postmodum vel mi-
nitur, vel augetur; ut in Evangelio domini-
cum semen æqualiter seminatur; sed pro va-
rietate terræ aliud absuntur, aliud in multi-
formem copiam, vel tricesimi, vel sexagesimi,
vel centesimi numeri fructu exuberante cumu-
latur.

IN Epistolâ, quæ jam prima est, affir-
mat: *Domum Divinum esse gratuitum, & fa-
cile: sicut enim sol sponte luet, siut dies illu-
minat, fons irrigat; sic Spiritus Cœlestis in
nos se effundit.* In eadem dicit, primùm sibi
visum fuisse impossibile, ut se converte-
ret, christianèque viveret: at ex quo ba-
ptismum suscepisset, tantum se sibi lumen
infusisse, ut nihil non potuerit. Et sicut
non est iactantia, sed gratitudinis, quid-
quid non virtuti hominis attribuitur, sed de
Dei munere prædicatur, ut jam non peccare
esse caperit fidei, quod ante peccatum est, fue-
rit erroris humani. Dei est, inquam, Dei,
omne quod possumus, inde vivimus, inde polle-
mus; atque ita de ceteris. Alibi etiam lo-
quens de Marryrio dicit, à Deo provenire
facultatem patiendi; unde, cùm victores
coronat, remunerat in nobis, ^x quidquid ipse
præstvit. Ad consequendam tamen corona-
nam ² perseverandum in fide, & virtute.

3. IN INTERPRETANS Orationem Domini-
cam, ait per *Pater noster* intelligi: Pater
eorum, qui credunt, ³ eorum, qui per eum
sanctificati, & gratia spiritualis nativitate re-
parati filii Dei esse caperunt. Per verba: *San-
ctificeur nomen tuum, peti ait, & rogari, ut
qui in baptismo sanctificati sumus in eo, quod
esse capimus, perseveremus.* Qui locus cum
aliis similibus relatus deinde fuit ab Augu-
stino *Tract. de Pœnit.* & lib. 4. ad Bonif.
Cùm oramus, ut fiat voluntas Divina, in-
telligi declarat, non ut Deus faciat, quod
vult; sed ut nos facere possimus, quod Deus
vult. Perpetuum est bellum carnem inter
& spiritum; hinc oramus, ut postris ali-
quando odiis inter se conspirent. Quoti-
dianum autem panem dari nobis quotidie
postulamus, inquit, nè qui in Christo sumus,
& Eu haristiam quotidie ad cibum salutis ac-
cipimus, (is enim mos obtinebat in Afri-
câ) intercedente aliquo graviore delicto, dum
abstinentes, & non communicantes à Cœlesti
pane prohibemur, à Christi corpore sepa-
renur. Ad illud: *Et nè nos inducas in tenta-
tionem, legit ipse: Et nè nos patiaris induci
in tentationem;* docetque, non posse in nos
adversarium, nisi quantum ei permittrit

(1) ad Nemesian. (2) Exhort. Mart. c. 8. (3) in Orat. Dom. (4) Joan. XVII. 20. (5) Minut.
Fel. in Dial. *Culpam tamē vel innocentiam fato tribui sententiis plurimorum eriam vestra consensio est; nam
quidquid agimus, ut alii fato, ita vos Deo addicitis: sit sc̄ta vestra, non spontaneos cupere, sed elētos.*

(6) Arnob. adv. Gent. lib. 2.

Deus, ut possit. Deinde allegans illud
Joannis: ⁴ *Non pro eis rogo tantum, sed &
pro eis, qui credituri sunt per verbum eorum
in me.* Subjungit: Magna benignitas, ma-
gna Domini pietas pro salute nostrâ, ut
non contentus, quod nos suo sanguine redime-
ret, adhuc pro nobis tanta rogaverit; scilicet
ut unum fiamus cum ipso.

IX. MINUTIUS Felix, qui Cypriano ^{Minutius}
antiquior vulgo creditur, facit, ut Gen-
tilis, quem suo in dialogo loquentem in-
ducit, obijciat Christiano quandam Fati
speciem, quam plurimi etiam nostrum ad-
mittant, Deoque tribuant. Quo fit, ut
deinde opponat, indè innocentiam & cul-
pam provenire; & præmium non consti-
tutum esse sponte cupientibus, sed electis.

Atque idcirco nos increpat his verbis:
*Igitur iniquum judicem singulis, qui fortis in
honribus puniat, non voluntatem. Accusa-
tio tam falsa mira nemini videri debet.
Non enim exteri homines capaces erant
nostrorum assequendorum dogmatum;
nec capere poterant. Prædestinationem à
nobis admitti. Quid? quod cùm dicat,
sententiam hanc plurimorum esse Chri-
stianorum, non omnium, in propatulo est,
eam ipsum collegisse ex Gnosticis, cere-
risque hæreticis. At frustra ipsum Fati se
nomine tueri respondet Christianus, non
repudiens isthac vocabulum, sed sano id
sensu expōns: Mens tamen libera est, ait,
& ideo actus hominis, non dignitas judicatur.
Quid enim aliud est fatum, quād quod de
unoquoque nostrum Deus fatus est? qui cūm
possit præscribere materiam, pro meritis, &
qualitate singulorum etiam fata determinat: ita
in nobis non genitura plectitur, sed ingenii
natura punitur.*

2. ARNOBIUS mox à conversione, no-
strisque nondūm plenè dogmatis imbutus
animum appulit ad scribendum; atque
idcirco nonnullos admisit errores, qui in
causâ fuere, cur Gelalius Papa ejus Scripta
non comprobârit. In re nostrâ tamen se
conformativit doctrinis communibus, &
libro 2do illi, qui obmovebat Christianis,
cur Christus, si tanquam generis humani
Servator venit, non æquali omnes munici-
ficentia servasset, in hæc verba respon-
det: ⁵ *Non æqualiter liberat, qui æqualiter
omnes vocat? haud ab indulgentia principali
quenquam repellit, aut respuit, qui sublimi-
bus, insimis, servis, feminis, puenis, uni-
formiter potestatem veniendi ad se facit. Pa-
tet, inquit, omnibus fons vita, neque ab iure
potandi quisquam prohibetur. Si tibi non li-
bet, quid invitans peccat, cuius solæ hæc sunt*

partes

partes, ut sub tui juris arbitrio fructum sue benignitatis exponat? soviem vitæ eligendi nulli est, inquit Plato, Deus causa; neque alterius voluntas adscribi potest cuiquam recte, cum voluntatis libertas in ipsis sit posita potestate, qui voluit. Et quia reponebat adversarius, cogere debere Deum homines ad bonum, vis ergo est ista, ait Arnobius, non gratia; & paulò post: Tu qui te veri, & vim desideras perpetui, ut id nobis efficias, arque arripias coactus, cur resipuis assumere voluntate id, quod versus desideras, atque immutatus efficer?

Lactantius. 3. COLLOCABIMUS hic Lactantium, discipulum Arnobii, ut author est Hieronymus, tametsi saeculo sequenti optimo jure adscribi posset. Hic de Hebreis obstinatis ita disserit: ² Ad eos ipsos misit, quos oderat, nè illis in perpetuum salutis viam clauderet; sed daret his liberam facultatem sequendi Deum, ut & præmium vitæ adipiscerentur, si secuti fuissent; quod plurimi eorum faciunt, atque fecerunt: & culpa suā in panam mortis incurrent, si Regem suum repudiassent. Legitur alio capite ejusdem libri, quod omnem homini excusationem exemplo suo præciderit Servator, impoenens ³ hominibus parendi necessitatē, non vi aliquā, sed pudore; & tamen libertatem relinques, ut & præmium sit constitutum parentibus, quia poterant non parere, si vellent; & non parentibus pena, quia poterant parere, si vellent.

Methodius. 4. METHODIUS Tyriorum Episcopus scripsit librum de lib. Arbitrio. Quoddam illius fragmentum debemus S. Epiphanius, & Photio. Contra id, quod nonnulli Deum faciant authorem ⁴ mali, adducit, quod non possit author esse illorum, que abhorret, & respuit; & alibi: hominem non fuisse conditum, ut periret, sed ut redderetur melior. Deus, inquit, honore volens officere hominem, facultatem et largitus est faciendi, quod liber. Arbitrium autem, ait, confidere in potestate obediendi, aut non obediendi Deo præcipienti. Quærerimoniū Divi Pauli de lucta, quam in semetipso experiebatur, hoc agens, quod noluisset, & non agens, quod voluisset, bonum, existimat intelligi debere de cogitationibus, non de operibus; cum in nostrā potestate non sit, ut animo occurrat, vel non occurrat malum; sit tamen, ut id exequamur, vel non exequamur.

Eusebius. X.His quoque accensebimus Eusebium, licet ad alterum potius saeculum spectet. Is in Præparar. Evang. totum quasi librum consumit in diluendis iis, quae con-

(1) Hier. Ep. ad Magn. (2) Lact. I. 4. c. II. (3) cap. 24. (4) Method. edit. Comb. p. 354. 24
πῶς ἀπέτον ἦ τοι Θεός τέτον λέγειν τίνη δομασθένει τον τάντα παρεπιδημον; pag. 371. Φυσι τοι γυγ ἐν Σε.
(5) Præpar. Evang. I. 6. c. 6. ἐξκροτάσθαι φιλοσοφία, εὐχοτοσ καὶ ιερόν Σε. προς ἀπό την πρεσβυτερίαν
δινόσομη, οὐ μὴ γένο ταῦτα καθιερώσατε μοι. (6) ἐπίστειν ποιει πρεσβύτερον. (7) ἐπίστειν τέτο γέγεντος ιερομόναστρον
Οὐκ εἰπεῖν, εἰπεῖν, καὶ αὐτοκρατορας τυγχάνει τῆς σύνειας σέμους, το κειτηρίου εἰς αὐτήν αγαθούς εἰπεῖν.

edita¹ habebamus jam tum cum aliorum etiam Authorum Commentationibus Eusebii expositionem in primam Quinquegnam. Affirmat Possleyanus, vertisse Barbarum etiam reliquos, sed non prodiere. In hoc igitur Commentario hæc verba: *Nolum intelligere, ut benè operaretur, sic explicantur: Poterat impius, ut pote sui juris, bonam inire viam, sed noluit.*² Advertit alio in loco, non talis naturæ fuisse, quæ salutem consequi non posset: siquidem potiri illâ perinde poterat, ac ceteri Apostoli. Illum locum: *Declinaverunt peccatores à nativitate, & erraverunt ab utero matrum suarum, explicat per præscientiam Dei, apud quem reprobati jam³ erant prius etiam, quia nascerentur, quia quales futuri essent prævidebat.* Comparatione illâ ab aspide, quæ, ut incantatorem non audiat, aures obstruit, peritâ, innui asserit hominem, qui Verba Divina non audit, non quod obscurdescere animam fecerit Deus, sed quod tam humana efficiat voluntas; cùm omnes homines sint naturæ liberi, sūque juri, & possint dijudicare inter bonum & malum, habeantque in se ad utrumque fere inclinandi facultatem.⁴ Peccatoribus itaque, licet tales fuerint prævisi, non solum Deus dedit, ut nascerentur,⁵ sed suam ipsi insuper gratiam donavit, ut suam manifestare possent electionem. Atque omnes similes naturâ constitutus proprio etiam ad rerum meliorum electionem uti arbitrio omnibus ex aequo concessit. Illi autem sui jam juris effecti, perfecteque liberi existentes, absolute suo arbitrio se disjungerunt, his quidem rebus, illis vero obliquam viam eligentibus. Citat deinde D. Paulum dicentem: *Prædestinati secundum præscientiam, & propo- fti nomine intelligit Dei voluntatem; mon- netique, prædestinatis ipsum illos, quos se amatueros prævidit;*⁶ & repudiâsse, quos vidit fore injustos; quanquam eos permisit nasci mundo, ut justorum, proborumque virorum discrimen ex instituta cum impus-

comparatione magis elucescat.⁷ An significare per hoc voluerit, Deum ex præscientia meritorum in salvando, ut ex demeritis in puniendo, omnia metiri, hujus loci non est examinare. Declarat porro, eorum damnationem indè fuisse enatam, quod ab eis se gratia abalienarint, id est noluerint eam suam in rem vertere. Objurgat alibi posteros Abrahami, quod noluerint terere viam Domini, quantumvis penes insulos esset et velle et posse.⁸

In versiculos illos : *Da mibi intellectum ! Deduc me in semitam mandatorum tuorum ! Inclina cor meum ! advertit, quomodo Viri sancti omnia ad Deum referant, docentes, sine Deo nihil nos posse.*⁹ Proponeat deinde objectionem illam : *Si omnia ad Deum referuntur, ubi est igitur facultas nostra ?*¹⁰ & responderet, misericordia semper par tem, quae Deo, & eam, quae nobis in eo competit ; idquod ostendit in ipfis his versiculis : *Legem pone mibi Domine, viam iustificationum tuarum. Hoc certò à Deo est ; at nostrum est, quod sequitur : Et exquiramus eam semper. Ego peto à Deo : da mibi intellectum, & scrutabor legem tuam ; sed reliqua ad me pertinent. Et custodiām illam in toto corde meo. Pariter à Deo postula : Deduc me in semitam mandatorum tuorum ; mea vero partes quales sunt ? quia ipsam volui. Paucis :*¹¹ *flagitamus à Deo, quod ab ipso est ; promittentes simul, idquod nostrum est. Ubi jam reponemus ea, quae protulit disputans de Iudá : quod¹² participaverit gratias aequales iis, quas ceteri acceperunt Apostoli ; quod bonam de eo spem habuerit Servator, propterea quod¹³ ipsi gaudebat libertate arbitrii ; quod per naturam ejus non steterit, quo minus salvus effectus sit, sed quod potuerit, si voluisse, à DEI Filio ceterorum instar Apostolorum institui, bonusque evadere discipulus & perfectus.*

A I Q U E hic figemus pedem, ne forre ni-
mii simus in rebus ad minutias usque in-
vestigandis.

(1) Caten. Aurea in L. Psalmos Greorum, Daniele Barbero Interpretate, Venet. 1599. (2) Collect. nov. tom. I. p. 144. ἀντέξθησας ἦν, καὶ δούκειος μὲν τὴν ἀγαθὴν μετελθεῖν οἶδε, καὶ βιβλῆς θε. (3) ἐν πεπλανη-
νοῦ ἀνοιχθόνων παρὰ θεῖον καὶ μέλλοντος ἔσθιμα τοιεῖται ἐν πνοήσῃ. (4) pag. 257. ἐπειδὴ γάρ φύσειος ἐλεύθερος
καὶ ἀντέξθην γερουσίαις διαχειρίσατο ταῦτα, καὶ τὸ ἐντάσις, τὴν τε εἰς ἐκάπεραν φυτὴν τὸν ἄντος κεκτημένον Εὔ-
(5) την αὐτὴν καρδίαν καὶ ἀντώνιος δογμάτων εἰς τὸ Φανερόν γενέθλιον την πρωιστί &c. καὶ ὃντος μὲν ἀμείβει τὸν
φυτὸν της πάντας ὑποτροπίμενος, προσαρτεῖσθαι καὶ πολὺ πρόσθια προσθέτει τοῖς πάντοις ἔμοις συγκα-
θίσκειν· οἱ δὲ αὖτις καρδίαν κατεπέψατο, ἀφετοί τε καὶ διελθεῖσι τὴν ἀριθμὴν προτεταγμένην γάρ τοι διέπονται, οἱ μὲν
τὴν ἴνδην διδούνται, οἱ δὲ τὸ διάσφορον ἐποιοῦνται. (6) Διπότε ἐν ταῖς προγράμμασσι ὑπάγει ὃντος πρόσθιος,
τὸν καὶ τὰς στοβεῖσθαι &c. (7) ἡνὶ τὸ διάφορον τῷ δικαιῶν καὶ θεοτοκίων ἀδέοντα τὴν τινὰ καρδίαν προσθέτος
διατρέψει.... τὸς δὲ ἐπαντίου, ὡς ἂν εποτες απελαπτούσισθαι τὴς ὃντος καρδίας, καταβάλλον &c. (8) p. 467.
καίσαι ἐπὶ ὃντος καρδίαν τὸ δικαιόματα, καὶ τὸ βαλιστεῖσθαι. (9) παντα τὸν τον Θεον μικρεσσον εἰ ἀγοι, διδασκοντες
ημῶν, οὐτε καρδίας θεος εἶδεν δογμάτων. (10) πᾶν τὸ ιτεῖσον; (11) ὥστε ἀστιμην τὰ ἀπὸ Οὐρανού προσγενέντα σύνιτον
καρδιοπλόκον καὶ τὰ ἐφ' ἡμῖν. (12) p. 171. ἐπειδὴ πολὺ ἀντώνιος τοις λογοῖς Αἴσασθε τὸν ιστον μικροῖσι
καρδιοπλόκον, ἀλλὰ οὐσιοῖς τὸν διδεῖσθαι ὄμοιος &c.

LIBRI QUARTI FINIS.

HISTO.

HISTORIÆ THEOLOGICÆ

LIBER V.

*Quo repræsentantur Dogmata, & Opiniones Sanctorum Patrum aliorūmque
Scriptorum quarti Sæculi.*

MAGNAM profectò molestiam, ac pro-pè nauseam crearet hic liber omni illi, qui alio eum consilio lectitaret, quām ut in proposito nobis argumento primorum Sæculorum christianorum Opiniones, & Dogmata sincerè videat collecta. Simplex quippe, ac nuda locorum congeries volupatem afferre non potest, nisi illi, qui eorum vim intimè perspiciat; intelligatque, quænam inde profluant consecratio. Jucundus tamen hujusmodi liber accidere nemini potest, præterquam iis, qui autographorum dunitaxat avidi adverterint, posse se hâc methodo plenam facile notitiam acquirere de totâ serie illorum dogmatum, quæ plurim annorum studio starent ipsis, laboréque non modico, si in tot, tantæque molis voluminibus eam suo deberent marte indagare. Cæterùm hoc aliud non est, quām suos ad fontes revocare ipsam etiam Theologiam scholasticam. Primi quippe illius inventoris, Petri inquam Lombardi, Opus consistit potissimum in perpetuo quodam textu locorum ex Patribus, qui ejus ævo magis in promptu erant, ac præcipue Ambrofio, Hilario, Hieronymo, & præ ceteris Augustino. Noverat is optimè documentum Vincen-tii Lirinenlis,¹ Religionem Catholicam rem esse non inventam, sed traditam.

Athanafius.

1. INITIUM ducturi hoc loco sumus à Patre in paucis celebri, à Divo inquam Athanasio. Attingit is *Orat. 1. cont. Ariano*,² quomodo per primum delictum mors subintrârit in mundum, & in omnes homines transfusum fuerit peccatum. In eâdem ex quodam Arianorum Sophisme appetet, fuisse tum temporis communem omnium opinionem, hominem si non haberet voluntatem liberam sè mouendi, atque in utramque partem inclinandi,³ fore instar ligni, ac lapidis destituti arbitrio.

2. In alterâ habet,⁴ quo modo gratia Salvatoris in ipsis adventu apparuerit, atque eluxerit. Veruntamen præparata erat antè, quām nasceremur, mundusque

existeret. Siquidem cùm Deus Adamum & peccaturum, & Paradiso ejiciendum præviderat, suā motus benignitate in proprio Verbo præordinavit remedium, nè semper maneremus mortui, sed redemptionem, & salutem invenientes surgemus, vitâmq; consequemur immortalē, faciente illo sè ipsum primum mortuorum & resurgentium, ac proinde inter fratres primogenitum. Innui hoc dicit ab Apostolo, quo loco habet, quod Dominus nos non ex operum nostrorum merito, sed suā voluntate, & gratiâ nobis ante secula concessâ vocârit, atque ante constitutionem mundi elegerit, ut adoptaremur in filios.

In tertâ docet:⁵ *Volenti, & eligenti facultatem esse ad utramque partem sè mouendi, atque hanc nature rationalis affectionem, ac proprietatem esse. Reperit deinceps, voluntatem ad utrumque motum & inclinationem habere.* Docet cædem Oratione, gratiam peccando amitti, ac dolore itâ recuperari, ut *nunquam amplius deserat volenter, modò peccator ducatur pænitudine.*

3. IN Oratione contra Idolatriam, aut si mavis adversus Gentiles itâ differit:⁶ *Via veritatis in vero Deo suum habebit scopum. Ad ejus tamen agnitionem, accuratâque comprehensionem alia nobis re opus non est, quām nobis met ipsi, supposito Divi no auxilio. Nec, quemadmodum Deus rebus omnibus sublimior est, itâ via ad ipsum conductens extra nos est, & remota: sed existit in nobis ipsis, ejusque invenire possumus principium; quemadmodum docuit Moses, cum dixit: Fuxta te est Sermo valde, (intellige fidei) in ore tuo, & in corde tuo, ut facias illum;* ⁷ idquod etiam indicavit Servator, confirmavitque dicens: ⁸ *Regnum Dei intra vos est. Cum enim & fides, & regnum Dei intra nos sunt, in promptu est contemplari, & intelligere Dominum universorum, Verbum salvare Patris.*

4. In virâ S. Antonii ait, reportasse ipse

erat antè, quām nasceremur, mundusque

sum victoriam, quia⁹ cooperabatur ipsi

(1) Vinc. Lir. in Common. (2) Athan. l. c. n. 51. οὐ πάλαι αἰδεῖσθαι ἡφαστον διαμετρία. (3) n. 35; οὐ λίθος καὶ βόλος ἐπὶ ἔχει τὴν προσέλευσον ἐλεύθερα τὸ πανδεῖον, καὶ μέτεν τὸ ικαρεῖον. (4) n. 75. οὐ γὰρ παῦσα τὴν σωτήρας &c. (5) n. 62. τὸ γάρ βελονέσθαι καὶ προσειδεῖσθαι τὸ ικαρεῖον τὸ βόπην ἔχει. Καὶ λογικῆς φύσεως τὸ τέτο πάθος. n. 66. ἐπ' αὐτῷ ποιεῖται ικαρεῖον τὸ βόπην ἔχει. (6) cont. Idol. n. 30. οὐ δὲ τὸς ἀληθίας, εὖος πρεστὸν ἄντος δύτη Θεοῦ ἔχει τὸν σκοπόν, πρεστὸς δὲ τὸν ταῦτας γνῶστον, καὶ αὐτοῦ καταλαύψιν ἐπὶ ἀλλαν ἐτον ἡγεῖται χειρὶ ἀλλ' ἡγεῖται ἀνταν... ἀλλ' ἡγεῖται ἡγεῖται τὸν Κύρον αὐτὸν... οὐτοὶ τῶν οὐλας ἀγονιζομένων ἵκανον λίγον, οὐτοὶ δέ τοι σωτῆρος, καὶ τὴν προσέλευσιν τὸν ἄντον τὸ κατορθώμαν.